ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ – ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ανάπτυξη Ακαδημαϊκών Δεξιοτήτων σε μαθητές και μαθήτριες Δημοτικού Σχολείου»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Παρασκευή Θώμου

Χαραλαμπάκη Μαριάνθη

ΑΜ: 7854

Ρέθυμνο, 2022-2023

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα Θώμου Παρασκευή, για την πολύτιμη βοήθειά της, την καθοδήγησή της, την άριστη συνεργασία που είχαμε και κυρίως για την υποστήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε σε όλη την διάρκεια της διεξαγωγής της πτυχιακής μου εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναφέρεται σε μία έρευνα, που πραγματοποιήθηκε με σκοπό να διερευνήσει την επίδραση της διδασκαλίας του ακαδημαϊκού λεξιλογίου στο πλαίσιο της διδασκαλίας ενός γνωστικού αντικειμένου, άλλου από αυτού του γλωσσικού μαθήματος. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει, σε πρώτο στάδιο, τον βαθμό στον οποίο κατανοούν, τα παιδιά του δημοτικού, το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του σχολικού προγράμματος, μέσω της κατανόησης του ακαδημαϊκού λεξιλογίου που τα πλαισιώνει. Συγκεκριμένα, η έρευνα διεξήχθη σε ένα τμήμα έκτης δημοτικού, στο γνωστικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται το βασικό θεωρητικό πλαίσιο, που αφορά τη διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου και στο οποίο βασίστηκε η παρούσα εργασία. Στο δεύτερο μέρος αναλύεται η μεθοδολογία και η διεξαγωγή της έρευνας.

Λέξεις-κλειδιά: ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, ακαδημαϊκή δεξιότητα, στρατηγικές διδασκαλίας λεξιλογίου, περιεχόμενο γνωστικού αντικειμένου

Abstract

The present study refers to a research, which attempts to explore the effect of comprehension of academic vocabulary in a teaching of a subject, which is not the Greek language course. The main goal of this research is the investigation, at first place, of the level that the Primary School students comprehend the context of subjects through the teaching of subject's academic vocabulary. In particular, the research took place in a Primary School with the students of sixth class. The subject, that is included to the present research, is the subject of Social and Political Education.

The present study consists of two parts. In the first part, the main theory of the teaching of academic vocabulary is discussed. The second part refers to the methodology and the implementation of the research.

Key-words: academic vocabulary, academic skill, vocabulary's teaching strategy, subject's context

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες ***2***

Περίληψη ***3***

Abstract ***4***

Εισαγωγή ***8***

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο Έρευνας ***9***

1.1. Αποσαφήνιση Βασικής Ορολογίας **9**

1.2. Η Αξία του Λεξιλογίου **9**

1.3. Ακαδημαϊκές Δεξιότητες **10**

1.4. Σημασία Λεξιλογίου για την ανάπτυξη Ακαδημαϊκών Δεξιοτήτων **11**

1.5. Ενίσχυση Λεξιλογικής Ικανότητας **12**

1.6. Ακαδημαϊκός Λόγος – Ακαδημαϊκό Λεξιλόγιο **12**

1.7. Το Λεξιλόγιο στην Εκπαίδευση **13**

1.7.1. Εμπόδια στη Διδασκαλία του Ακαδημαϊκού Λεξιλογίου 14

1.7.2. Διδασκαλία της Γλώσσας με βάση το περιεχόμενο 15

1.7.3. Η Διδασκαλία του Λεξιλογίου και η σημασία της 16

1.7.4. Σύγχρονη Διδακτική Προσέγγιση 17

1.8. Στρατηγικές Μάθησης του Λεξιλογίου **18**

1.8.1 Διατύπωση υποθέσεων για τη σημασία της λέξης, σύμφωνα με τα συμφραζόμενα 18

1.8.2. Μορφολογική Ανάλυση 19

1.8.3. Χρήση Λεξικού 20

1.9.Διδασκαλία Συγκεκριμένων Λέξεων **20**

Διδασκαλία Λέξεων Επιστημονικού Λεξιλογίου 21

1.10. Σημασία αποτελεσματικής χρήσης στρατηγικών **24**

Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία Έρευνας ***25***

Εισαγωγή Έρευνας **25**

2.1. Σκοπός και Στόχοι Έρευνας **25**

2.2. Ερευνητικό Πλαίσιο & Κεντρικό Ερευνητικό Ερώτημα **26**

2.3. Επιλογή Γνωστικού Αντικειμένου **26**

2.4. Δείγμα Έρευνας **26**

2.5. Ακολουθία Βασικών Σταδίων της Έρευνας **27**

Κεφάλαιο 3: Διεξαγωγή Έρευνας ***28***

3.1. Παρατήρηση 28

3.2.Κριτήρια Επιλογής Λεξιλογίου 29

3.3. Επιλογή Στρατηγικών Μάθησης Λεξιλογίου 30

3.4. Σχεδιασμός Λεξιλογικών Παρεμβάσεων 31

3.4.1. Παρεμβάσεις Ενότητας Α' – Κεφάλαιο 1^{ο} 32

3.4.2. Παρεμβάσεις Ενότητας Α' – Κεφάλαιο 2^{ο} 41

3.4.3. Παρεμβάσεις Ενότητας Β' – Κεφάλαιο 1^{ο} 48

3.4.4. Παρεμβάσεις Ενότητας Β' – Κεφάλαιο 2^{ο} 54

3.5. Υλοποίηση Λεξιλογικών Παρεμβάσεων 58

Λεξικό Μαθητών 62

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα Έρευνας *63*

4.1. Αξιολόγηση Σχεδιασμού Παρεμβάσεων 63

4.2. Αξιολόγηση Υλοποίησης Λεξιλογικών Παρεμβάσεων 64

4.3. Δυσκολίες Έρευνας 65

Συμπεράσματα *66*

Βιβλιογραφία *67*

Πηγές *69*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ *70*

Λεξικό Υλοποιημένων Παρεμβάσεων που έφτιαξαν οι μαθητές και οι μαθήτριες του δείγματος 70

Ενότητες Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής 72

Εισαγωγή

Η διδασκαλία και η κατάκτηση του ακαδημαϊκού λεξιλογίου από τους μαθητές και τις μαθήτριες του Δημοτικού Σχολείου, αποτελεί ένα καίριο ζήτημα και την βασική ακαδημαϊκή δεξιότητα, στην οποία αναφέρεται η παρούσα εργασία. Τα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού Σχολείου περιλαμβάνουν έναν πολύ μεγάλο όγκο ακαδημαϊκού λεξιλογίου αυξημένης δυσκολίας, που οι μαθητές και οι μαθήτριες, συχνά, αδυνατούν να κατανοήσουν, με πιθανό αποτέλεσμα την μη κατανόηση των γνωστικών αντικειμένων. Η διδασκαλία του λεξιλογίου μέσω του περιεχομένου των γνωστικών αντικειμένων αποτελεί μία προσέγγιση, που όχι μόνο συμβάλλει στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών/τριών, αλλά έχει ουσιαστικό ρόλο και στην κατανόηση του ίδιου του περιεχόμενου.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο Έρευνας

1.1. Αποσαφήνιση Βασικής Ορολογίας

Ακαδημαϊκό Λεξιλόγιο: Ο όρος ακαδημαϊκό λεξιλόγιο αναφέρεται σε ένα σύνολο συγκεκριμένων λέξεων και ειδικών όρων που είτε χρησιμοποιούνται από συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους, είτε πλαισιώνουν συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα.

Λεξικό: Ο όρος Λεξικό χρησιμοποιείται στον κλάδο της Θεωρητικής Γλωσσολογίας για να αναφερθούμε στα λεξικά στοιχεία μιας γλώσσας με τη μορφή καταλόγου. (Θώμου, 2022)

Ακαδημαϊκή Δεξιότητα: Ο όρος ακαδημαϊκή δεξιότητα αναφέρεται στην ικανότητα που αποκτά ο μαθητής/η μαθήτρια να αναπτύσσει καινούργιες δεξιότητες, να αφομοιώνει νέες πληροφορίες και να δομεί νέες έννοιες (Ζάγκα, 2014). Η ακαδημαϊκή δεξιότητα αναφέρεται στη χρήση της ακαδημαϊκής γλώσσας σε όλα τα επίπεδά της.

1.2. Η Αξία του Λεξιλογίου

Η γλώσσα είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι στη ζωή των ανθρώπων και το λεξιλόγιο είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της γλώσσας. Συνεπώς, οι λέξεις είναι απαραίτητες και σύμφωνα με τους Stahl & Nagy (2006: 3), παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων διαπερνώντας όλους τους τομείς της ανθρώπινης εμπειρίας. Όμως, σπάνια γίνεται αντιληπτή η αξία τους, καθώς θεωρείται δεδομένη. Ο άνθρωπος είναι γεννημένος σε ένα περιβάλλον γεμάτο από λέξεις, επομένως κάθε εμπειρία του διαμορφώνεται μέσα από αυτές. Αν αναλογιστεί κανείς την σημασία τους, θα καταλάβει ότι οι λέξεις που χρησιμοποιεί εκφράζουν την ταυτότητά του και «φανερώνουν» το κοινωνικο-μορφωτικό του υπόβαθρο (Stahl & Nagy, 2006) και χωρίς αυτές δεν μπορεί να επικοινωνήσει και να εκφραστεί εύκολα. Οι λέξεις δίνουν πρόσβαση στη γνώση, καθορίζουν το πόσο καλά κάποιος μπορεί να κατανοήσει ένα κείμενο (Ευθυμίου, 2013) και όσο πιο εμπλουτισμένο είναι το λεξιλόγιο ενός ατόμου, τόσο ευκολότερα εκφράζεται, κατανοεί και ερμηνεύει.. Το λεξιλόγιο αποτελεί βασικό συστατικό της γλώσσας, με την οποία επικοινωνούμε και εκφραζόμαστε, και κύριο

μέσο για την αποτελεσματική κατάκτησή της, . Όσον αφορά το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο που περιλαμβάνεται στα σχολικά εγχειρίδια, ειδικότερα, η κατανόησή του είναι απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχόμενου των γνωστικών αντικείμενων. Εάν οι μαθητές/τριες αδυνατούν να κατανοήσουν το λεξιλόγιο ενός σχολικού βιβλίου, είναι αναμενόμενο να μην κατανοήσουν και το νόημα του περιεχομένου τους. Γι' αυτόν τον λόγο είναι απαραίτητη η ένταξη της εκμάθησης του ακαδημαϊκού λεξιλογίου στην σχολική πραγματικότητα.

1.3. Ακαδημαϊκές Δεξιότητες

Οι ακαδημαϊκές δεξιότητες αναφέρονται στην ακαδημαϊκή μορφή της γλώσσας, και στη σχολική πραγματικότητα σχετίζονται άμεσα με την ικανότητα των μαθητών να αντεπεξέρχονται συνολικά στις απαιτήσεις του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (Ζάγκα, 2007). Αφορούν τη διεκπεραίωση ανώτερων γνωσιακών και γλωσσικών διεργασιών και η ανάπτυξή τους είναι βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική ανταπόκριση των μαθητών/τριών στις απαιτήσεις των γνωστικών αντικειμένων που συναντούν στο σχολείο (Λυκάκη, 2020). Οι ακαδημαϊκές δεξιότητες είναι τόσο γνωστικές, όσο και γλωσσικές ικανότητες και σχετίζονται άμεσα με το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, όμως δεν αφορούν μόνο αυτό. Η έννοια της ακαδημαϊκής γλωσσικής ικανότητας επεκτείνεται και στη φωνολογία, τη μορφολογία, τη σύνταξη και τον τρόπο οργάνωσης του λόγου (Αβραάμ, 2020). Με την αναφορά στο ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, εννοείται το τεχνικό και επιστημονικό λεξιλόγιο με το οποίο έρχονται σε επαφή οι μαθητές μέσω των σχολικών αντικειμένων από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Χατζηδάκη, 2014). Η φωνολογία αφορά τη σωστή προφορά των λέξεων, η μορφολογία σχετίζεται με την μορφή των λέξεων και την γραμματική, η σύνταξη με τον συνδυασμό λέξεων και τους κανόνες για τη διάταξη και την πιθανή σειρά των στοιχείων και η οργάνωση του λόγου αναφέρεται στον τρόπο σύνδεσης των προτάσεων με τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων, ώστε να επιτευχθεί η συνοχή ενός κειμένου (Λυκάκη, 2020). Η γνώση όλων των παραπάνω επίπεδων της γλώσσας, συμβάλλει στην κατανόηση αλλά και την παραγωγή κειμένου το οποίο εμπεριέχει και άλλους τομείς των ακαδημαϊκών δεξιοτήτων όπως: το περικείμενο, το περιεχόμενο και τη γνώση του πολιτισμού (Saville Troike, 2006, από Αβραάμ, 2020).

Βασική ακαδημαϊκή ικανότητα, όπως αναφέρθηκε, είναι η γλωσσική. Σύμφωνα με την Αβραάμ (2020) «Η ακαδημαϊκή γλωσσική ικανότητα είναι η ικανότητα του ομιλητή να κατανοεί και να παράγει ολοένα και πιο σύνθετη γλώσσα προφορικά και γραπτά και κατακτάται κατόπιν συστηματικής διδασκαλίας». Η επαρκής γλωσσική ικανότητα περιλαμβάνει την επάρκεια σε τέσσερις βασικές δεξιότητες που αφορούν την πρόσληψη και κατανόηση ενός προφορικού ή γραπτού κειμένου και την παραγωγή ενός γραπτού ή προφορικού κειμένου (Δημητριάδου, 2020 κ.α.). Οι τέσσερις αυτές δεξιότητες είναι συγκεκριμένα: 1) Κατανόηση Γραπτού Λόγου, 2) Κατανόηση Προφορικού Λόγου, 3) Παραγωγή Γραπτού Λόγου, 4) Παραγωγή Προφορικού Λόγου. Η δεξιότητα της ανάγνωσης και κατανόησης ακαδημαϊκών κειμένων προϋποθέτει ευρεία έκθεση σε κείμενα γραπτού λόγου και αποτελεσματική χρήση γλωσσικών και γνωστικών στρατηγικών. Όπως και η δεξιότητα κατανόησης γραπτού λόγου, έτσι και η διαδικασία κατανόησης προφορικού λόγου προϋποθέτει ευρύ και ειδικό λεξιλόγιο, αναγνώριση των σύνθετων συντακτικών σχημάτων και καλή γνώση του τρόπου οργάνωσης του λόγου. Η παραγωγή γραπτού λόγου είναι μια πιο πολύπλοκη δεξιότητα που περιλαμβάνει ανώτερες γνωστικές και γλωσσικές δεξιότητες, ενώ η παραγωγή προφορικού λόγου προϋποθέτει την καλή γνώση όλων των επιπέδων του γλωσσικού συστήματος της γλώσσας και πραγματοποιείται σε πραγματικό χρόνο προϋποθέτοντας την ταυτόχρονη παρουσία ομιλητή-ακροατή και την μεταξύ τους αλληλεπίδραση (Αβραάμ 2020, Λυκάκη 2020)

1.4. Σημασία Λεξιλογίου για την ανάπτυξη Ακαδημαϊκών Δεξιοτήτων

Σύμφωνα με τη Ζάγκα (2007): «Βασική πτυχή της ανάπτυξης ακαδημαϊκών δεξιοτήτων αποτελεί η καλλιέργεια του λεξιλογίου, η διδασκαλία του οποίου απαιτεί ιδιαίτερες στρατηγικές, ώστε να επιτυγχάνεται στην τάξη ισορροπία μεταξύ των γλωσσικών και εκπαιδευτικών αναγκών που έχουν τόσο οι δίγλωσσοι όσο και οι γηγενείς μαθητές». Επιπλέον, σύμφωνα με τον Μήτση (1998), όπως αναφέρει η Λυκάκη (2020), οι γλωσσικές δεξιότητες που προαναφέρθηκαν και που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της γλωσσικής ακαδημαϊκής ικανότητας, πραγματώνονται κυρίως μέσω του λεξιλογίου και της γραμματικής. Το γεγονός αυτό φαίνεται αυτονόητο, καθώς ο λόγος, είτε προφορικός, είτε γραπτός αποτελείται από λέξεις, επομένως το λεξιλόγιο αποτελεί βασικό συστατικό του και είναι απαραίτητο

τόσο για την κατανόηση, όσο και για την παραγωγή του. Ακόμα, η επάρκεια γνώσης λεξιλογίου είναι απαραίτητη για την διεκπεραίωση των γνωστικών και γλωσσικών διεργασιών που προϋποθέτονται για την ανάπτυξη των αναφερόμενων δεξιοτήτων. Ιδιαίτερα για τους δίγλωσσους μαθητές, αλλά και για τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας, η απόκτηση ακαδημαϊκού λεξιλογίου έχει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη της ακαδημαϊκής δεξιότητας, καθώς αυτό θα τους επιτρέψει την πρόσληψη και την παραγωγή λόγου συνδεόμενου με διάφορα κειμενικά είδη (Αγιοβλασίτη, 2021). Τέλος, για την ανάπτυξη των ακαδημαϊκών δεξιοτήτων είναι απαραίτητο να δοθεί έμφαση στο λεξιλόγιο, καθώς είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για την εκμάθηση μίας γλώσσας. Συμπερασματικά, το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο είναι ένα βασικό μέσο για την ανάπτυξη των ακαδημαϊκών δεξιοτήτων και για αυτόν τον λόγο γίνεται αναλυτική προσέγγισή του στην παρούσα εργασία-έρευνα.

1.5. Ενίσχυση Λεξιλογικής Ικανότητας

Η λεξιλογική ικανότητα αναφέρεται στην ικανότητα παραγωγής και κατανόησης των λέξεων μίας γλώσσας και η ενίσχυσή της, σύμφωνα με τις Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Βλέτση (2014), αποτελεί βασικό στόχο της γλωσσικής διδασκαλίας. Η λεξιλογική ικανότητα θα πρέπει να έχει κεντρική θέση στη διδασκαλία στο σχολείο, καθώς αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών και είναι απαραίτητη για την επιτυχή πρόσληψη και παραγωγή του ακαδημαϊκού λόγου που συνδέεται με την σχολική και ακαδημαϊκή τους πορεία. Είναι βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη της ευρύτερης γλωσσικής ικανότητας, που έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω και αποτελεί προϋπόθεση για την εμπέδωση και την κατανόηση των γνώσεων που περιλαμβάνονται στα σχολικά βιβλία (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, Βλέτση & Μητσιάκη, 2014). Για να μπορέσει να αναπτυχθεί η συγκεκριμένη ικανότητα, απαραίτητη είναι η διεύρυνση του λεξιλογίου των μαθητών/τριών, που επιτυγχάνεται μέσα από τη διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου, τόσο στην ώρα του γλωσσικού μαθήματος, όσο και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα.

1.6. Ακαδημαϊκός Λόγος – Ακαδημαϊκό Λεξιλόγιο

Σύμφωνα με την Bailey (2010: 234, στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Βλέτση & Μητσιάκη, 2014:1), ο ακαδημαϊκός λόγος είναι το επίσημο επίπεδο ύφους της

εκάστοτε γλώσσας που χρησιμοποιείται στο σχολικό περιβάλλον για διδακτικούς αλλά και διαδικαστικούς/καθοδηγητικούς σκοπούς. Περιλαμβάνει το λεξιλόγιο, τα συντακτικά σχήματα και τις συνομιλιακές συμβάσεις που σχετίζονται με τον λόγο της τάξης, με τα διδακτικά εγχειρίδια, με τους τύπους αξιολόγησης (τεστ) και με άλλα στοιχεία του Προγράμματος Σπουδών. Επιπλέον, αφορά και τις τέσσερις γλωσσικές δεξιότητες (κατανόηση και παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου) και συχνά απαιτεί ρητή διδασκαλία, ιδιαίτερα στην περίπτωση μαθητών που έχουν εκτεθεί μόνο στον συνομιλιακό ή κοινωνικό κώδικα που χρησιμοποιείται εκτός σχολείου. Επομένως, η ανάπτυξη του ακαδημαϊκού λόγου είναι απαραίτητη για την επιτυχημένη σχολική πορεία των μαθητών/τριών, αλλά και για την επιτυχημένη επαγγελματική τους πορεία, στο μέλλον.

Ο ακαδημαϊκός λόγος συγκροτείται από το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, δηλαδή, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται και υπηρετεί τους σκοπούς του ακαδημαϊκού λόγου, ανεξαρτήτως επιστήμης και απαιτείται για την κατανόηση και την έκφραση της επιστημονικής σκέψης. Το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, σύμφωνα με την Μπακάκου-Ορφανού (2003:164, στο Περακάκη, 2020), περιλαμβάνει: Λέξεις που εκφράζουν έννοιες κοινές σε όλες ή μερικές επιστήμες, λέξεις με εξειδικευμένη σημασία σε συγκεκριμένα πεδία παράλληλα με μια διαφορετική σημασία στη γενική γλώσσα, λέξεις που δε χρησιμοποιούνται στη γενική γλώσσα, αλλά έχουν διαφορετικές ειδικές σημασίες σε διαφορετικές επιστήμες, λέξεις της γενικής γλώσσας που προτιμώνται έναντι άλλων για να περιγράψουν ή να σχολιάσουν ειδικές διαδικασίες και λειτουργίες (το φυτό αναπτύσσεται αντί μεγαλώνει), λέξεις που χρησιμοποιούνται στα ακαδημαϊκά κείμενα που δηλώνουν τις προθέσεις του γράφοντος ή την αξιολόγηση του υλικού που παρουσιάζεται. Άρα, για την ανάπτυξη του ακαδημαϊκού λόγου, είναι απαραίτητη η εκμάθηση του ακαδημαϊκού λεξιλογίου.

1.7. Το Λεξιλόγιο στην Εκπαίδευση

Το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο είναι αναπόσπαστο κομμάτι των σχολικών εγχειριδίων, άρα αναπόσπαστο κομμάτι των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται στα σχολεία και συνεπώς της εκπαίδευσης. Επομένως, η ένταξη της διδασκαλίας του ακαδημαϊκού λεξιλογίου ως μέρος της διδασκαλίας των γνωστικών αντικειμένων είναι απαραίτητη.

1.7.1. Εμπόδια στη Διδασκαλία του Ακαδημαϊκού Λεξιλογίου

Η εκμάθηση του λεξιλογίου, όσον αφορά την σχολική διδασκαλία του λεξιλογίου, κρύβει αρκετά εμπόδια, όπως είναι το εύρος το λέξεων που προσθέτει σε αυτό ένας/μία μαθητής/μαθήτρια και η πολυπλοκότητα της λεξιλογικής γνώσης. Ένας/μία μέσος/η μαθητής/μαθήτρια προσθέτει στο λεξιλόγιό του περίπου 2.000-3.000 λέξεις, κατά μέσο όρο, το χρόνο. Πολλές από αυτές τις λέξεις ενδέχεται να έχουν περισσότερες από μία σημασίες. Επομένως οι λέξεις που προσλαμβάνουν οι μαθητές/τριες τον χρόνο, μπορεί να έχουν συνολικά πάνω από 10.000 σημασίες, τις οποίες είναι πιθανό οι μαθητές/τριες να συγχέουν μεταξύ τους και για αυτόν τον λόγο είναι απαραίτητο να διδαχθούν χωριστά (Stahl & Nagy, 2006:34).

Άλλη μία δυσκολία, που αφορά κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες, είναι η μητρική γλώσσα και η πολιτισμική προέλευση των μαθητών. Στα ελληνικά σχολεία ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών/τριών δεν έχουν ως μητρική γλώσσα τα ελληνικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δυσκολεύονται ακόμα περισσότερο στην κατανόηση του λεξιλογίου των σχολικών εγχειριδίων, ειδικά όταν αυτό χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό δυσκολίας. Αυτή η δυσκολία, μάλιστα, αποτέλεσε άμεση πρόκληση της εκπαιδευτικού-ερευνήτριας κατά την διεξαγωγή της έρευνας, όπως θα αναφερθεί παρακάτω.

Βασικότερο, όμως, εμπόδιο είναι η διαφορά μεταξύ του απλού, καθημερινού λόγου και του σχολικού λόγου. Το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο των σχολικών εγχειριδίων είναι αρκετά δύσκολο και δυσνόητο, περιλαμβάνει ορολογίες, λέξεις με πολυσημία και λέξεις που χρησιμοποιούνται σε περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα, αλλά και στον καθημερινό λόγο, με διαφορετικές σημασίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τόσο οι αλλόγλωσσοι, όσο και οι ελληνόγλωσσοι μαθητές, που είναι εξοικειωμένοι, συνήθως, μόνο με τον απλό, καθημερινό λόγο, να δυσκολεύονται να κατανοήσουν το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο του σχολικού λόγου. Για αυτόν τον λόγο, κρίνονται απαραίτητες η συνεχής ενασχόληση των μαθητών με αυτό, αλλά και η λεξιλογική παρέμβαση των εκπαιδευτικών, σύμφωνα με τις λεξιλογικές ανάγκες των μαθητών.

1.7.2. Διδασκαλία της Γλώσσας με βάση το περιεχόμενο

Η παραδοσιακή γλωσσική διδασκαλία αντιμετωπίζει τη γλώσσα και το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων ως δύο ξεχωριστά και ανεξάρτητα στοιχεία, με αποτέλεσμα η γλωσσική διδασκαλία να περιορίζεται μόνο στις ώρες που διδάσκεται το γλωσσικό μάθημα (Αβραάμ 2020, Ζάγκα 2014), ενώ ταυτόχρονα οι μαθητές/τριες έρχονται αντιμέτωποι με το υψηλό επίπεδο της γλώσσας των άλλων γνωστικών αντικειμένων, που αναμένεται από αυτούς/ές να κατανοήσουν, ώστε να κατανοήσουν και το περιεχόμενο των αντίστοιχων μαθημάτων. Αντίθετα, η διδασκαλία της Γλώσσας με βάση το περιεχόμενο είναι μία συνδυαστική διδακτική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία το περιεχόμενο των σχολικών γνωστικών αντικειμένων και η γλώσσα εκλαμβάνονται ως ένα ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο (Ζάγκα, 2014). Στην τυπική εκπαίδευση βασικός στόχος είναι η κατάκτηση της ακαδημαϊκής μορφής της γλώσσας και η κατανόηση του περιεχόμενου των γνωστικών αντικείμενων. Άρα, κατά την εφαρμογή της συγκεκριμένης προσέγγισης, η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων, όπου οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με γλωσσικά και γνωστικά, απαιτητικά κείμενα, εκτός από γνωστικούς στόχους, περιλαμβάνει και γλωσσικούς (Λυκάκη, 2020). Η διδακτική αυτή προσέγγιση εστιάζει σε δύο είδη γλωσσικών στόχων: στην απαραίτητη για το περιεχόμενο γλώσσα και στη συμβατή με το περιεχόμενο γλώσσα, σύμφωνα με τη Ζάγκα (2004). Η απαραίτητη για το περιεχόμενο γλώσσα βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατανοήσουν το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων, ώστε να είναι σε θέση εκφραστούν προφορικά και γραπτά για αυτό. Η συμβατή με το περιεχόμενο γλώσσα χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου αλλά δεν είναι απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχομένου του. (Ζάγκα 2004, Αβραάμ 2020)

Η διδασκαλία της Γλώσσας με βάση το περιεχόμενο είναι μία προσέγγιση που αφορά κυρίως δίγλωσσους μαθητές και βασίζεται στις ανάγκες τους, για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Όμως, μέσα από αυτήν την προσέγγιση μπορούν να διδαχθούν τα γνωστικά αντικείμενα στο πλαίσιο μιας τυπικής τάξης και στην περίπτωση αυτή, η προσέγγιση αποβαίνει ωφέλιμη και για την κυρίαρχη γλωσσική ομάδα των μαθητών/τριών (Ζάγκα, 2014). Όλοι οι μαθητές/τριες, είτε είναι φυσικοί ομιλητές της γλώσσας, είτε όχι, έρχονται σε επαφή με το σύνθετο, τόσο γνωστικά, όσο και γλωσσικά, περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του σχολείου και

καλούνται να ανταποκριθούν σε σύνθετες επιστημονικές ορολογίες, αφηρημένες έννοιες και περίπλοκες γλωσσικές δομές, που πλαισιώνουν το περιεχόμενο αυτό. Επομένως, η σύνδεση του περιεχομένου των γνωστικών αντικειμένων με τη γλώσσα είναι απαραίτητη, ώστε να καταφέρουν να φτάσουν οι μαθητές/τριες σε ένα επίπεδο γλωσσομάθειας που θα τους επιτρέπει να ανταποκρίνονται στα παραπάνω και τελικά να καταφέρουν να επιτύχουν τους γνωστικούς στόχους των μαθημάτων.

1.7.3. Η Διδασκαλία του Λεξιλογίου και η σημασία της

Το λεξιλόγιο αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες στη διδασκαλία μίας γλώσσας, αλλά και στη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων του σχολείου. Έχει κεντρικό ρόλο στην παραγωγή του λόγου, την έκφραση, αλλά και την κατανόηση του περιεχομένου και των κειμένων των μαθημάτων. Το λεξιλόγιο διαμορφώνει το μορφωτικό και το κοινωνικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών και σχετίζεται άμεσα με τις γνώσεις τους, καθώς όσο περισσότερες λέξεις γνωρίζουν, τόσο πιο εύκολη γίνεται η σκέψη και η έκφραση με ακρίβεια (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Βλέτση & Μητσάκη, 2014). Σύμφωνα με τους Stahl & Nagy (2006), η σχέση του λεξιλογίου με την γνώση αποτελεί την βασική παράμετρο για τη διαμόρφωση της διδασκαλίας. Όσο πλουσιότερο λεξιλόγιο διαθέτει το άτομο, τόσο πιο εύκολα επεξεργάζεται τις έννοιες που συναντά στα διάφορα περιβάλλοντα και τόσο περισσότερο αυξάνεται το κίνητρό του για τη μάθηση. Επιπλέον, η διδασκαλία του λεξιλογίου συμβάλλει στην ενίσχυση της λεξιλογικής ικανότητας των μαθητών/τριών και κατά συνέπεια στην ανάπτυξη της λεξιλογικής τους επίγνωσης, που είναι απαραίτητη για την εμπέδωση και την αφομοίωση των γνώσεων που παρέχουν τα σχολικά γνωστικά αντικείμενα (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, Βλέτση & Μητσάκη, 2014). Άρα, η εκμάθηση λεξιλογίου είναι απαραίτητη τόσο για την κατανόηση κειμένων, εννοιών και περιεχομένων, όσο και για το ενδιαφέρον του ατόμου για τη μάθηση.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τη διδασκαλία λέξεων σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, πέρα του γλωσσικού μαθήματος, η λεξιλογική παρέμβαση στο πλαίσιο ενός μαθήματος περιεχομένου αποτελεί μία πολύ ωφέλιμη διαδικασία, τόσο για τα δίγλωσσα παιδιά, όσο και για τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας. Αυτό συμβαίνει, διότι η διδασκαλία του λεξιλογίου μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο για την κατάκτηση του νέου περιεχομένου, ενώ το περιεχόμενο θα αποτελέσει ένα πλούσιο

πλαίσιο για τη βαθύτερη κατανόηση της λέξης (Περακάκη, 2017). Με αυτόν τον τρόπο εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο των μαθητών και των μαθητριών, ενώ ταυτόχρονα γίνεται κατανοητό και το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων. Έτσι, οι μαθητές και οι μαθήτριες κατορθώνουν να έχουν μία επιτυχή σχολική πορεία και να ανταποκρίνονται τόσο στους γλωσσικούς, όσο και τους γνωστικούς στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών.

1.7.4. Σύγχρονη Διδακτική Προσέγγιση

Σύμφωνα με τη σύγχρονη διδακτική προσέγγιση, στην οποία βασίστηκε η παρούσα εργασία και η διεξαγωγή της έρευνας, η διδασκαλία του λεξιλογίου δεν μπορεί να περιορίζεται στη διδακτική ώρα του γλωσσικού μαθήματος και πρέπει να εντάσσεται στη γενικότερη αντίληψη της επικοινωνιακής-κειμενοκεντρικής προσέγγισης του γλωσσικού μαθήματος. Επιπλέον, η διδασκαλία του λεξιλογίου απαιτείται να είναι διαθεματική και προσεκτικά σχεδιασμένη από την/τον εκπαιδευτικό και να περιλαμβάνει τους άξονες της Πυραμίδας του Λεξιλογίου. Τέλος, πρέπει να υπάρχει σωστός συνδυασμός των συστατικών της λεξιλογικής πυραμίδας, που φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 1 Πυραμίδα Λεξιλογίου, (Ευθυμίου, 2013)

Για την εφαρμογή της προαναφερόμενης προσέγγισης, χρειάζεται γενική αναδόμηση του προγράμματος σπουδών, όμως στην παρούσα εργασία γίνεται μία προσπάθεια διδασκαλίας του ακαδημαϊκού λεξιλογίου, σύμφωνα με τα δύο στοιχεία της πυραμίδας (στρατηγικές μάθησης του λεξιλογίου και διδασκαλία συγκεκριμένων λέξεων). Η προσέγγιση αυτή, ξεπερνάει το πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος, όμως, είναι αναγκαίο να ενταχθεί σταδιακά σε αυτό. Στην παρούσα έρευνα εφαρμόζεται, κυρίως, ένα μέρος της Πυραμίδας του Λεξιλογίου, οι στρατηγικές μάθησης, σε συνδυασμό με την προαναφερόμενη προσέγγιση της διδασκαλίας της Γλώσσας με βάση το περιεχόμενο.

1.8. Στρατηγικές Μάθησης του Λεξιλογίου

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο έχει υψηλό βαθμό δυσκολίας για τους μαθητές και τις μαθήτριες. Για αυτό είναι αναγκαίο, αφού ο σχολικός χρόνος δεν επαρκεί για την εκμάθησή του, οι μαθητές, να καλλιεργήσουν στρατηγικές, ώστε να μπορούν να βρίσκουν τη σημασία των λέξεων μόνοι τους. Οι στρατηγικές μάθησης της γλώσσας ορίζονται ως «οι ειδικές σκέψεις και συμπεριφορές που χρησιμοποιούν τα άτομα για να τους βοηθήσουν να καταλάβουν, να μάθουν ή να διατηρήσουν τη νέα πληροφορία» (Chamot & O' Malley 1990:1, από Ζάγκα, 2007). Οι στρατηγικές αυτές καλλιεργούνται μέσα στη σχολική τάξη με στόχο οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να τις εφαρμόζουν μόνοι/ες τους τόσο στη διαδικασία της μάθησης όσο και εκτός τάξης (Θώμου, 2022).

Οι στρατηγικές, οι οποίες περιλαμβάνονται και στην παρούσα εργασία είναι οι παρακάτω, σύμφωνα με την Ευθυμίου, 2013:

- Διατύπωση υποθέσεων, για τη σημασία της λέξης, σύμφωνα με τα συμφραζόμενα.
- Μορφολογική Ανάλυση
- Χρήση Λεξικού

1.8.1 Διατύπωση υποθέσεων για τη σημασία της λέξης, σύμφωνα με τα συμφραζόμενα

Όπως αναφέρθηκε, μία από της βασικές στρατηγικές για την εκμάθηση του λεξιλογίου είναι η διατύπωση υποθέσεων για τη σημασία της λέξης, σύμφωνα με τα

συμφραζόμενα (Goerss, Beck & McKeown, 1999), κατά την οποία, αφού γίνει η ανάγνωση του κειμένου, οι μαθητές συζητούν και προσπαθούν να υποθέσουν την σημασία της λέξεις με βάση το περικείμενό της. Η συγκεκριμένη στρατηγική περιλαμβάνει πέντε στάδια, σύμφωνα με τους Goerss, Beck & McKeown. Σε πρώτο στάδιο οι μαθητές/μαθήτριες κάνουν μία πρώτη ανάγνωση του κειμένου, ώστε να έρθουν σε επαφή με τα συμφραζόμενα . Έπειτα επαναλαμβάνεται η ανάγνωση του κειμένου, ώστε να δοθεί έμφαση στην άγνωστη λέξη και τα συμφραζόμενα που θα βοηθήσουν στην αποσαφήνισή της. Σε δεύτερο επίπεδο, γίνεται μία συζήτηση με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, όπου επισημαίνονται τα συμφραζόμενα που οδηγούν έμμεσα στην σημασία της λέξης. Στο τρίτο στάδιο, οι μαθητές/τριες διατυπώνουν μία αρχική υπόθεση για τη σημασία της λέξης και εξηγούν τον τρόπο που κατέληξαν σε αυτήν. Στο τέταρτο στάδιο, αν χρειαστεί, ο/η εκπαιδευτικός περιορίζει τα δεδομένα ώστε να διατυπωθεί καλύτερα η αρχική υπόθεση. Στο τέλος, συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις παραπάνω διαδικασίες. Σε όλη την παραπάνω διαδικασία ο/η εκπαιδευτικός, έχει καθοδηγητικό ρόλο και προσπαθεί να βοηθήσει τα παιδιά να καταλήξουν μόνα τους στην υπόθεση, καθοδηγώντας τους μέσα από μία συζήτηση και θέτοντάς τους κατάλληλους περιορισμούς.

1.8.2. Μορφολογική Ανάλυση

Η δεύτερη στρατηγική που αναφέρεται, είναι η μορφολογική ανάλυση, με βάση την οποία οι μαθητές διασπούν μία σύνθετη λέξη στα επιμέρους συστατικά της. Σύμφωνα με την Ευθυμίου, η μορφολογική ανάλυση είναι μία από τις βασικές στρατηγικές επίλυσης λεξιλογικών ζητημάτων, καθώς συμβάλλει στην εξεύρεση της σημασίας μίας λέξης, μέσω της δομής της, της μορφολογίας της. Όμως, η αποτελεσματική εφαρμογή της, καθορίζεται από το επίπεδο της μορφολογικής επίγνωσης που έχει αναπτύξει το κάθε άτομο. Η μορφολογική επίγνωση αφορά την ικανότητα του ατόμου να αναλύει τις λέξεις στα επιμέρους μορφολογικά συστατικά, αλλά και στην ικανότητα να τα συνδυάζει σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες σχηματισμού των λέξεων (Ευθυμίου, 2013). Επομένως, για να αναπτυχθεί η μορφολογική επίγνωση, και κατ' επέκταση η ικανότητα χρήσης της στρατηγικής απαιτείται χρόνος. Για αυτόν τον λόγο συνιστάται η διδασκαλία της από τις μικρές τάξεις του δημοτικού.

1.8.3. Χρήση Λεξικού

Η τελευταία στρατηγική, αφορά την αναζήτηση της σημασίας της λέξης στο λεξικό. Όπως αναφέρει η Ευθυμίου, σύμφωνα με τους Hartmann (2001), Nation (2001) κ.α., υπάρχουν τρεις βασικοί τρόποι χρήσης του λεξικού. Οι χρήσεις που αναλύονται στην αναφερόμενη βιβλιογραφία είναι οι παρακάτω:

- Προσληπτική χρήση
- Παραγωγική χρήση
- Χρήση κατά την μάθηση λέξεων.

Στην παρούσα έρευνα και εργασία σχεδιάζεται και εφαρμόζεται μόνο η πρώτη χρήση, η οποία θα αναλυθεί: Κατά την διάρκεια της κατανόησης ενός κειμένου, οι μαθητές/τριες κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού, με σκοπό να αναζητήσουν μία άγνωστη λέξη που διάβασαν και προσπαθούν να κατανοήσουν τη σημασία της. Επιπλέον, μπορεί να κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού για να επιβεβαιώσουν τη σημασία μίας λέξης, σε περίπτωση που εν μέρει την γνωρίζουν, αλλά δεν είναι σίγουροι για αυτήν και τέλος για να επαληθεύσουν μία υπόθεση που έχουν κάνει, για τη σημασία μίας άγνωστης λέξης, με βάση τα συμφραζόμενα που εμφανίζονται στο περικείμενό της.

1.9.Διδασκαλία Συγκεκριμένων Λέξεων

Η διδασκαλία συγκεκριμένων λέξεων, έχει πολλά οφέλη. Αρχικά, μειώνει σημαντικά το ποσοστό των λέξεων που οι μαθητές μαθαίνουν μόνοι και επίσης, αυξάνει την ικανότητά τους να κατανοούν κείμενα και να παράγουν προφορικό λόγο. Η διδασκαλία των συγκεκριμένων λέξεων περιλαμβάνει διάφορες διδακτικές προσεγγίσεις, καθώς κάθε κατηγορία λέξεων απαιτεί μία διαφορετική διδακτική προσέγγιση. Επομένως, είναι αδύνατον να προσεγγιστούν όλες οι λέξεις με μία ενιαία διδασκαλία. Μερικές από τις κατηγορίες των λέξεων που συμπεριλαμβάνονται στην συγκεκριμένη προσέγγιση είναι οι εξής:

Λέξεις υψηλής συχνότητας: Οι συχνά χρησιμοποιούμενες λέξεις συγκαταλέγονται στις λέξεις του βασικού λεξιλογίου και είναι συνήθως γνωστές στους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας. Είναι κυρίως περιγραφικές λέξεις και χρησιμοποιούνται και στον προφορικό και στον γραπτό λόγο, χωρίς να δηλώνουν συγκεκριμένο επίπεδο χρήσης (Ευθυμίου, 2013).

Λέξεις που δηλώνουν γνωστές έννοιες: Οι λέξεις αυτές χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στον γραπτό λόγο, αλλά δεν συναντώνται με την ίδια συχνότητα στον προφορικό λόγο. Οι συγκεκριμένες λέξεις, συνήθως εκφράζουν οικίες έννοιες και προσεγγίζονται διδακτικά, καθώς είναι πολύ χρήσιμες στην ανάγνωση κειμένων και την παραγωγή γραπτού λόγου.

Λέξεις Επιστημονικού Λεξιλογίου: Οι συγκεκριμένες λέξεις συναντώνται στον επιστημονικό λόγο και συνήθως είναι άγνωστες ή δύσκολες έννοιες.

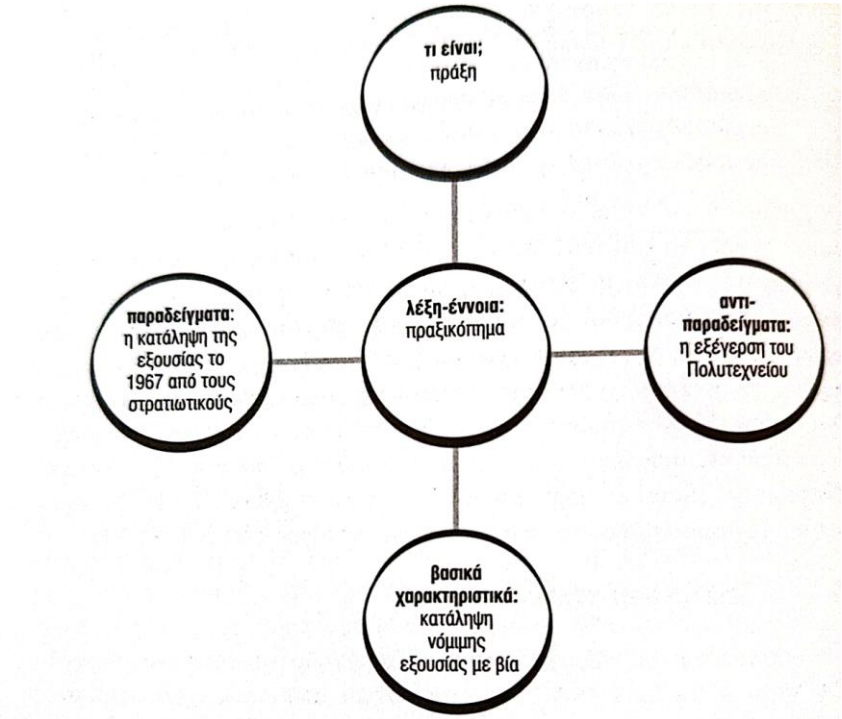
Διδασκαλία Λέξεων Επιστημονικού Λεξιλογίου

Η συγκεκριμένη κατηγορία λέξεων εμφανίζεται και στα σχολικά γνωστικά αντικείμενα και ορισμένες από τις διδακτικές προσεγγίσεις της, εφαρμόστηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και θα αναλυθούν παρακάτω. Η συγκεκριμένη κατηγορία λεξιλογίου είναι αρκετά δύσκολη και δυσνόητη για τους/τις μαθητές/τριες, καθώς οι λέξεις είτε αφορούν αφηρημένες έννοιες, είτε η ερμηνεία τους βασίζεται στη γνώση ενός γνωστικού αντικειμένου και όχι στις καθημερινές εμπειρίες των παιδιών. Για αυτόν τον λόγο υπάρχουν αρκετές διδακτικές προσεγγίσεις για την συγκεκριμένη κατηγορία, όμως στην παρούσα εργασία θα αναλυθούν μόνο μερικές από αυτές. Οι διδακτικές προσεγγίσεις που θα αναλυθούν είναι οι παρακάτω.

Λεξιλογικοί Χάρτες

Οι λεξιλογικοί χάρτες είναι διαγράμματα τα οποία περιλαμβάνουν την άγνωστη λέξη, τον ορισμό της και τα βασικά χαρακτηριστικά της, καθώς επίσης και ένα παράδειγμα χρήσης της λέξης και ένα αντιπαράδειγμα. Στην συγκεκριμένη προσέγγιση, ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί ένα κενό, αρχικά, διάγραμμα, συζητάει με τους μαθητές και τις μαθήτριες τη σημασία και τα βασικά χαρακτηριστικά της άγνωστης λέξης, όπως επίσης και ποια θα μπορούσαν να είναι τα παραδείγματα και τα αντιπαραδείγματα για την χρήση της. Ένα παράδειγμα Λεξιλογικού Χάρτη, από την Ευθυμίου (2013), είναι το ακόλουθο:

Λεξιλογικός Χάρτης: Πραξικόπημα

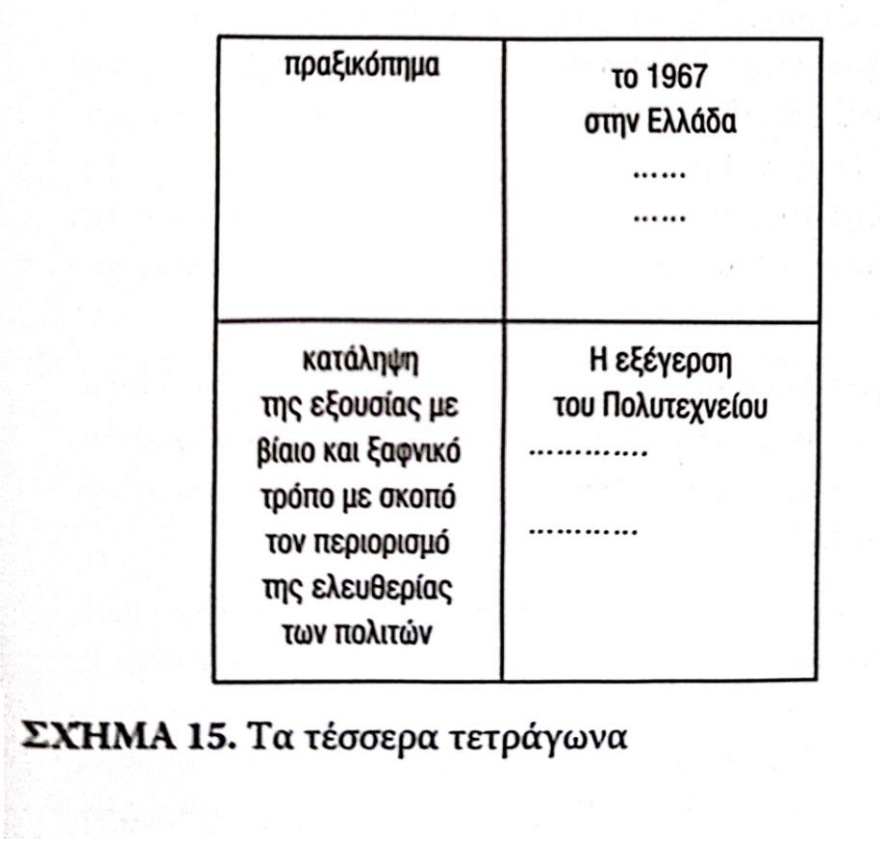

ΣΧΗΜΑ 14. Λεξιλογικός χάρτης

Τα τέσσερα τετράγωνα

Τα τέσσερα τετράγωνα είναι μία παραλλαγή της προσέγγισης των λεξιλογικών χαρτών και περιλαμβάνει συγκεκριμένα βήματα. Στην αρχή, κάθε μαθητής και μαθήτρια διπλώνει ένα χαρτί στα τέσσερα, για να σχηματιστούν τέσσερεις όψεις. Έπειτα, γράφουν την άγνωστη λέξη στην πάνω αριστερή πλευρά και στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός τους δίνει έναν ορισμό της λέξης, για να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για την έναρξη μίας συζήτησης, ώστε οι μαθητές/τριες να μπορέσουν να βρουν παραδείγματα και αντιπαραδείγματα για την χρήση της λέξης και να τα καταγράψουν στην πάνω δεξιά πλευρά και στην κάτω δεξιά πλευρά αντίστοιχα. Έπειτα, τα παιδιά, με την βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, συνθέτουν έναν δικό τους ορισμό για την λέξη, τον οποίο καταγράφουν στην κάτω αριστερή πλευρά. Ακολουθεί ένα παράδειγμα της συγκεκριμένης προσέγγισης, που αναφέρει η Ευθυμίου (2013):

4 Τετράγωνα: Πραξικόπημα

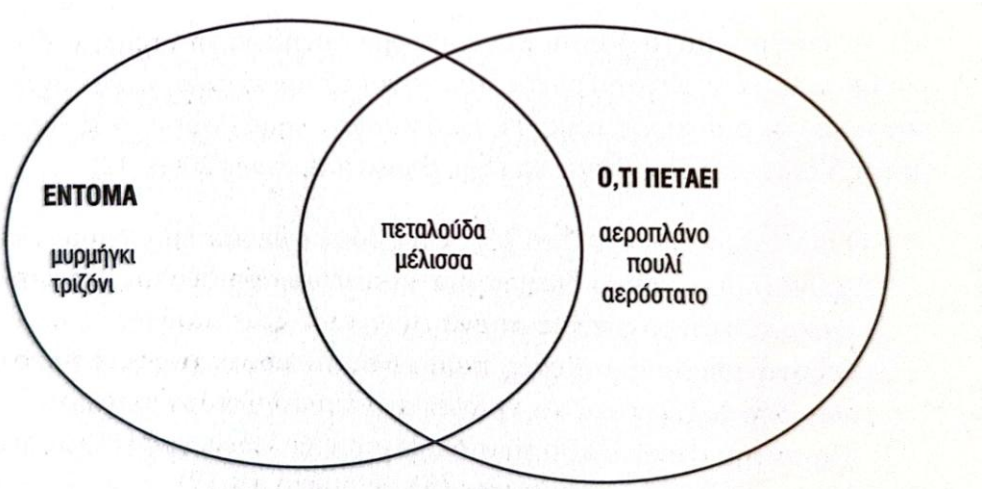

ΣΧΗΜΑ 15. Τα τέσσερα τετράγωνα

Διαγράμματα Venn

Τα διαγράμματα Venn χρησιμοποιούνται για τη σύγκριση της σημασίας δύο παρόμοιων λέξεων, οι οποίες συνήθως συγχέονται στο μυαλό των μαθητών/τριών, με σκοπό να εντοπιστούν τα κοινά τους στοιχεία και οι διαφορές τους. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά διαχωρίζουν και κατανοούν τις σημασίες των λέξεων αυτών. Στην συγκεκριμένη προσέγγιση, ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει τις λέξεις που θέλει να αποσαφηνίσουν οι μαθητές/τριες και σχεδιάζει ένα κενό διάγραμμα, που αποτελείται από δύο κύκλους οι οποίοι τέμνονται και επικαλύπτονται μεταξύ τους. Έπειτα, ο/η εκπαιδευτικός συζητάει με τα παιδιά τα κοινά χαρακτηριστικά των δύο λέξεων και τις διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ τους. Στο τέλος, τα κοινά χαρακτηριστικά καταγράφονται στο μέρος, όπου οι δύο κύκλοι επικαλύπτονται και οι διαφορές καταγράφονται στα δύο άκρα που σχηματίζονται από τους κύκλους. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα διαγράμματος Venn, το οποίο αναφέρει η Ευθυμίου (2013), είναι το ακόλουθο:

Διάγραμμα Venn: έντομα – ό,τι πετάει

ΣΧΗΜΑ 18. Διάγραμμα Venn (Stahl & Nagy 2006)

1.10. Σημασία αποτελεσματικής χρήσης στρατηγικών

Η αποτελεσματική χρήση στρατηγικών συμβάλλει τόσο στην κατάκτηση του λεξιλογίου μίας γλώσσας, όσο και στην κατανόηση και εμβάθυνση του περιεχομένου των γνωστικών αντικειμένων. Επιπλέον, βοηθάει στην αυτονόμηση των μαθητών και των μαθητριών, μέσω της μεταγνωστικής επίγνωσης, δηλαδή της επίγνωσης της διαδικασίας της μάθησης (Λυκάκη, 2020), καθώς με την χρήση των στρατηγικών είναι σε θέση να ανακαλύψουν και να μάθουν μόνοι/ες τους. Συνεπώς, η διαδικασία αυτή συμβάλλει άμεσα και στην επιτυχημένη σχολική αλλά και μετέπειτα ακαδημαϊκή τους πορεία. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το λεξιλόγιο, η κατάκτηση στρατηγικών μάθησης λεξιλογίου επιτρέπει στους μαθητές και τις μαθήτριες να λειτουργούν αυτοδύναμα όταν συναντούν μία άγνωστη λέξη, να κατανοούν τη σημασία της μόνοι τους και να διευκολύνεται η διαδικασία μάθησης των γνωστικών αντικειμένων και η επίτευξη τελικά των γνωστικών τους στόχων.

Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία Έρευνας

Εισαγωγή Έρευνας

Τα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν αναφέρονται στην, μικρής έκτασης. έρευνα που διεξήχθη για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας. Στα κεφάλαια αυτά αναλύονται διεξοδικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την έρευνα, τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της εκπαιδευτικής παρέμβασης. Αρχικά, αναφέρεται και περιγράφεται η μεθοδολογία και το πλαίσιο της παρούσας έρευνας και στην συνέχεια αναλύονται ο σχεδιασμός των προτεινόμενων λεξιλογικών παρεμβάσεων και η υλοποίηση ορισμένων από αυτές. Η παρούσα έρευνα δομήθηκε μετά από την μελέτη παρόμοιων ερευνών και διπλωματικών εργασιών, όπως είναι των Αγιοβλασίτη (2021), Δημητριάδου (2020), Λυκάκη (2020), Zachari (2016). Οι αναφερόμενες έρευνες συνέβαλλαν στην δόμηση του πλαισίου της έρευνας καθώς και στην συγκρότηση του σχεδιασμού και της υλοποίησης των παρεμβάσεων.

2.1. Σκοπός και Στόχοι Έρευνας

Η σχολική επιτυχία ή αποτυχία των μαθητών/τριών, είτε έχουν, είτε όχι ως μητρική γλώσσα τα ελληνικά σχετίζεται άμεσα με τις ιδιαιτερότητες του σχολικού λόγου. (Κουτσογιάννης & Τσοκαλίδου, 2008) Προκειμένου, λοιπόν, να είναι σε θέση τα παιδιά να ανταποκριθούν στο υψηλής δυσκολίας λεξιλόγιο, που χρησιμοποιείται στα σχολικά εγχειρίδια και να μπορέσουν να κατανοήσουν το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του σχολείου, είναι απαραίτητη η ενίσχυση της λεξιλογικής τους ικανότητας (Hiebert & Kamil, 2005). Σε αυτό μπορεί να συμβάλλει η διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου, όχι μόνο στο γλωσσικό μάθημα, αλλά και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα (Λυκάκη, 2020).

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση της επίδρασης, που μπορεί να έχει η διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου και η ενίσχυση του λεξιλογίου των μαθητών/μαθητριών του δημοτικού, στην πορεία της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής. Ειδικότεροι στόχοι είναι η ενίσχυση του ακαδημαϊκού λεξιλογίου των μαθητών/τριών του δημοτικού, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας ενός γνωστικού αντικειμένου, μέσω της λεξιλογικής ενίσχυσης.

2.2. Ερευνητικό Πλαίσιο & Κεντρικό Ερευνητικό Ερώτημα

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο της σχολικής πρακτικής άσκησης της ερευνήτριας, η οποία αποτελούνταν από 17 διδακτικές ώρες παρατήρησης διδασκαλιών και 7 διδακτικές ώρες διδασκαλίας, σε μαθητές/τριες της έκτης δημοτικού. Η πρακτική πραγματοποιήθηκε σε δημόσιο δημοτικό σχολείο του Ρεθύμνου και οι ώρες διδασκαλίας της εκπαιδευτικού-ερευνήτριας, που αφορούν το γνωστικό αντικείμενο της παρούσας έρευνας, ήταν 2. Οι υπόλοιπες αναφερόμενες ώρες αφορούσαν διδασκαλίες άλλων γνωστικών αντικειμένων και ώρες παρατήρησης. Το γνωστικό αντικείμενο που επιλέχθηκε για την έρευνα είναι η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της Στ' Δημοτικού. Η έρευνα αφορά την εφαρμογή ορισμένων στρατηγικών για την διδασκαλία του ακαδημαϊκού λεξιλογίου, όπως αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο του θεωρητικού πλαισίου, στο ακαδημαϊκό λεξιλόγιο του επιλεγμένου γνωστικού αντικειμένου. Το κεντρικό ερώτημα, γύρω από το οποίο σχεδιάστηκε η έρευνα, είναι το πώς αντιλαμβάνονται οι μαθητές το περιεχόμενο της διδασκαλίας ενός γνωστικού αντικειμένου με και χωρίς λεξιλογικές παρεμβάσεις, που ενισχύουν λεξιλογικά τους/τις μαθητές/τριες.

2.3. Επιλογή Γνωστικού Αντικειμένου

Το γνωστικό αντικείμενο, το οποίο επιλέχθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας, είναι η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της ΣΤ' Δημοτικού. Η επιλογή του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου έγινε, καθώς το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο περιλαμβάνει υψηλού επιπέδου ακαδημαϊκό λεξιλόγιο αλλά και λεξιλόγιο άγνωστο για τα παιδιά της αναφερόμενης τάξης του δημοτικού.

2.4. Δείγμα Έρευνας

Όπως αναφέρθηκε, η έρευνα διεξήχθη σε δημόσιο δημοτικό σχολείο του Ρεθύμνου. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι μαθητές/μαθήτριες της έκτης τάξης του δημοτικού αυτού σχολείο και πιο συγκεκριμένα το τμήμα Στ'1. Το τμήμα αποτελείται από 16 μαθητές/μαθήτριες εκ των οποίων 8 είναι κορίτσια και 8 είναι αγόρια. Από το σύνολο των παιδιών του τμήματος, 9 μαθητές/τριες κατάγονται από άλλη χώρα (7 παιδιά έχουν χώρα προέλευσης την Αλβανία, 1 παιδί έχει χώρα προέλευσης τη Συρία και 1 παιδί κατάγεται από την Ουκρανία). Όλοι/ες οι μαθητές/τριες έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα, εκτός του παιδιού που κατάγεται από την Ουκρανία,

που είναι στην χώρα τον τελευταίο χρόνο, για αυτό και το επίπεδο των ελληνικών του είναι πολύ χαμηλό. Το γενικότερο επίπεδο γλωσσομάθειας της τάξης είναι αρκετό χαμηλό και παρουσιάζονται αρκετές ελλείψεις και κενά από προηγούμενες τάξεις, με εξαίρεση τρία μόνο παιδιά ελληνικής καταγωγής που έχουν πιο υψηλό μαθησιακό υπόβαθρο. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε πρόκληση για την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια, τόσο κατά την διεξαγωγή της έρευνας, όσο και κατά την υλοποίηση των διδασκαλιών στα πλαίσια της πρακτικής της άσκησης.

2.5. Ακολουθία Βασικών Σταδίων της Έρευνας

Στάδιο Παρατήρησης

Στο στάδιο της παρατήρησης η ερευνήτρια, παρακολουθώντας τις διδασκαλίες των συναδέλφων της, παρατηρούσε τον τρόπο με τον οποίο αντιδρούσαν τα παιδιά στο περιεχόμενο του μαθήματος όταν συναντούσαν μία άγνωστη ή δύσκολη για αυτά λέξη. Παράλληλα σημείωνε τις αντιδράσεις αυτές, καθώς και το ποσοστό των μαθητών που ανταποκρινόταν ή όχι στις απαιτήσεις του λεξιλογίου του γνωστικού αντικειμένου.

Εκπαιδευτική Παρέμβαση

Μετά την ολοκλήρωση του σταδίου της παρατήρησης, η ερευνήτρια προχώρησε στο στάδιο της εκπαιδευτικής παρέμβασης, το οποίο αποτελείται από την επιλογή του λεξιλογίου που θα διδαχθεί, την επιλογή των στρατηγικών που θα εφαρμοστεί για κάθε λέξη, τον σχεδιασμό των λεξιλογικών παρεμβάσεων και τέλος την υλοποίησή τους. Η επιλογή των λέξεων και ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων βασίστηκαν στα αποτελέσματα της παρατήρησης και στις ανάγκες του δείγματος, σύμφωνα με αυτά. Το στάδιο της υλοποίησης πραγματοποιήθηκε σε 2 διδακτικές ώρες και αφορά την εφαρμογή των σχεδιασμένων παρεμβάσεων. Τα παραπάνω στάδια θα αναλυθούν διεξοδικά στα παρακάτω κεφάλαια.

Κεφάλαιο 3: Διεξαγωγή Έρευνας

3.1. Παρατήρηση

Αφού επιλέχθηκε το γνωστικό αντικείμενο, καταγράφηκε το επίπεδο του δείγματος και αποφασίστηκε ο τρόπος προσέγγισης της έρευνας, η ερευνήτρια πέρασε στο στάδιο της παρατήρησης. Οι ώρες που αφιερώθηκαν σε αυτό το στάδιο ήταν 17 ώρες, από τις οποίες 6 ώρες αφορούσαν την παρατήρηση του επιλεγμένου γνωστικού αντικειμένου και 11 ώρες αφορούσαν το γλωσσικό μάθημα. Σε αυτό το στάδιο η ερευνήτρια παρακολούθησε τις διδασκαλίες των συναδέλφων της και παρατήρησε τον τρόπο με τον οποίο αντιδρούσαν τα παιδιά στο περιεχόμενο της διδασκαλίας, όταν συναντούσαν κάποια άγνωστη ή δύσκολη για αυτά λέξη.

Η παρατήρηση βασίστηκε στα δεδομένα της έρευνας της Miressa A.T., η οποία διεξήχθη σε αγγλικό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αφορούσε την εφαρμογή στρατηγικών εκμάθησης ακαδημαϊκού λεξιλογίου. Ερωτήματα όπως *«Επεξηγεί ο/η εκπαιδευτικός το δύσκολο λεξιλόγιο των σχολικών εγχειριδίων;», «Εφαρμόζει ο/η εκπαιδευτικός στρατηγικές για την εύρεση της σημασίας των λέξεων;», «Σε ποιο βαθμό κατανοούν τα παιδιά το λεξιλόγιο των σχολικών εγχειρίδιων;», «Ποιος ο βαθμός κατανόησης του περιεχομένου του γνωστικού αντικειμένου πριν και μετά την λεξιλογική παρέμβαση;»* προέκυψαν από την μελέτη της συγκεκριμένης έρευνας και αποτέλεσαν τον βασικό άξονα της παρατήρησης.

Παρατηρήθηκε ότι η διδάσκουσα της τάξης εξηγούσε την σημασία δύσκολων λέξεων (όπως οι λέξεις *αναλαμβάνω, διοίκηση, επικρατώ, βαθμίδα*), χωρίς, όμως, να εφαρμόζει κάποια στρατηγική, αλλά δίνοντας έναν απλό ορισμό. Μετά από αυτή την μικρή παρέμβαση τα παιδιά φαινόταν να κατανοούν περισσότερο το περιεχόμενο της διδασκαλίας. Όταν η διδάσκουσα δεν επεξηγούσε το δύσκολο λεξιλόγιο, το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών/μαθητριών σταματούσε να παρακολουθεί το μάθημα, επειδή δυσκολευόταν να το κατανοήσει. Ένα μικρό ποσοστό (4 από τους/τις 16 μαθητές/μαθήτριες), συνήθως, ρωτούσαν τι σημαίνουν δύσκολες έννοιες που δεν καταλάβαιναν (όπως οι έννοιες κράτη-μέλη, κομισιόν, πνευματικά δικαιώματα, σύνταγμα). Σε περίπτωση που η διδάσκουσα δεν εξηγούσε τις σημασίες των εννοιών, τα παιδιά δεν μπορούσαν να κατανοήσουν πλήρως το περιεχόμενο της διδασκαλίας, με αποτέλεσμα στην αξιολόγησή τους να εμφανίζονται ελλείψεις. Αυτό που είναι

άξιο αναφοράς, είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι/ες μαθητές/μαθήτριες (8-9 από τους/τις 16 ζητούσαν σημασίες λέξεων που φαινομενικά θεωρούνταν εύκολες για την ερευνήτρια, όπως είναι οι λέξεις *ετήσιος, χρονοβόρος, παγκόσμιος, αλληλοβοήθεια, εξαπλώνεται, ασθένεια* κ.α.). Και σε αυτήν την περίπτωση, όταν δινόταν η σημασία της αντίστοιχης λέξης τα παιδιά συνέχιζαν να παρακολουθούν και να συμμετέχουν στο μάθημα, ενώ αν δεν έπαιρναν ξεκάθαρη απάντηση σταματούσαν να παρακολουθούν και συνήθως ζωγράφιζαν στο βιβλίο τους. Επομένως, κρίθηκαν αναγκαίες οι λεξιλογικές παρεμβάσεις τόσο σε φαινομενικά εύκολο λεξιλόγιο, όσο και σε περισσότερο πολύπλοκους όρους.

3.2.Κριτήρια Επιλογής Λεξιλογίου

Παράλληλα με την παρατήρηση η ερευνήτρια προχώρησε στην επιλογή του ακαδημαϊκού λεξιλογίου, το οποίο θα πλαισιώσει την έρευνα. Σύμφωνα με τους Stahl & Nagy (2006:55), δύο πολλοί σημαντικοί παράγοντες, στους οποίους πρέπει να βασίζεται η επιλογή των λέξεων προς διδασκαλία είναι η σπουδαιότητα/σημασία *(importance)* και η χρησιμότητα *(utility)*. Οι λεξιλογικές παρεμβάσεις άρα, θα πρέπει να αφορούν λέξεις οι οποίες είναι σημαντικές για το περιεχόμενου του μαθήματος και του γνωστικού αντικειμένου που διδάσκεται, καθώς επίσης και λέξεις που είναι χρήσιμες για τους/τις μαθητές/μαθήτριες, δηλαδή λέξεις που μπορεί να συναντήσουν στην καθημερινή ζωή ή και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα και πλαίσια με διαφορετική χρήση (Beck, McKeown & Kucan, 2005:221). Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια έγιναν οι επιλογές των λέξεων στην παρούσα έρευνα.

Συγκεκριμένα οι έννοιες *πρόσφυγας, διεθνής οργανισμός, καταστατικός χάρτης, οικουμενική διακήρυξη, διεθνής αμνηστία, και συνήγορος του πολίτη* επιλέχθηκαν, καθώς αποτελούν βασικές έννοιες και όρους του αντικειμένου της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, στις οποίες στηρίζεται το περιεχόμενό του. Χωρίς την κατανόησή των σημασιών τους, λοιπόν, είναι αδύνατη και η κατανόηση του περιεχομένου των μαθημάτων. Για την σπουδαιότητα της σημασίας τους στην κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου, παρόλο που δεν αποτελούν βασικές έννοιές του, επιλέχθηκαν και οι λέξεις *ιατρικός, περίθαλψη, θεσπίζω, εξαλείφω, υπερασπιστής*. Οι συγκεκριμένες λέξεις εμφανίζονται στο σχολικό εγχειρίδιο σε μέρη του κεφαλαίου που απαιτείται η συμμετοχή των μαθητών/τριών, επομένως η κατανόησή τους είναι απαραίτητη για τη συνέχεια της διεξαγωγής του μαθήματος. Για τη χρησιμότητά

τους, τόσο στο αναφερόμενο, όσο και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, επιλέχθηκαν οι λέξεις *ρύπανση, επιδημικός* και *ασθένεια*. Οι λέξεις *ενέργεια* και *δράση* επιλέχθηκαν, κυρίως, λόγω της συχνότητας που χρησιμοποιούνται σε διάφορα περιβάλλοντα και των διαφορετικών σημασιών που φέρουν, ενώ οι λέξεις *κατοχυρώνω* και *τίθεμαι*, παρόλο που δεν παρουσιάζουν έντονη συχνότητα χρήσης, επιλέχθηκαν, επειδή συναντώνται στις συμφράσεις «κατοχυρώνω δικαιώματα» και «τίθεμαι σε ισχύ», αντίστοιχα, που συμπεριλαμβάνονται στη βασική ορολογία της ενότητας. Τέλος, στην επιλογή των λέξεων συνέβαλλε και η παρατήρηση που προηγήθηκε. Οι λέξεις *πόσιμος, εξαπλώνεται, αλληλοβοήθεια* και ο όρος *μη κυβερνητική οργάνωση* παρατηρήθηκε ότι ήταν άγνωστες στα παιδιά και χωρίς την κατανόησή τους αδυνατούσαν να συμμετέχουν στο μάθημα, για αυτόν τον λόγο επιλέχθηκαν.

3.3. Επιλογή Στρατηγικών Μάθησης Λεξιλογίου

Για την επιλογή των στρατηγικών μάθησης λεξιλογίου, που θα πλαισιώσουν τις λεξιλογικές παρεμβάσεις, λήφθηκαν υπόψην τα ρεαλιστικά χρονικά περιθώρια της σχολικής πραγματικότητας, αλλά και το μαθησιακό υπόβαθρο του δείγματος. Έτσι, αποφεύχθηκαν στρατηγικές πολύ μεγάλης έκτασης (π.χ. σημασιολογική χαρτογράφηση), καθώς απαιτούν πολύ χρόνο και είναι περισσότερο δυσνόητες για το δείγμα της παρούσας έρευνας. Επιπλέον, λήφθηκε υπόψην και ο σκοπός της έρευνας που είναι οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν τις απαραίτητες σημασίες για το γνωστικό αντικείμενο και ταυτόχρονα να διεξαχθεί ομαλά η διδασκαλία του. Τέλος, σημαντικό ρόλο στην επιλογή αυτή είχε το επιλεγμένο λεξιλόγιο, καθώς οι στρατηγικές για την κάθε παρέμβαση βασίζονται στη μορφολογία, τη σημασία και το περικείμενο που εντάσσονται οι αντίστοιχες λέξεις. Δεδομένων όλων των παραπάνω οι στρατηγικές που επιλέχθηκαν να χρησιμοποιηθούν είναι οι εξής:

1. Διατύπωση υποθέσεων για τη σημασία της λέξης με βάση τα συμφραζόμενα (Goerss, Beck & McKeown, 1999)
2. Μορφολογική Ανάλυση (Stahl & Nagy, 2006)
3. Προσληπτική Χρήση του Λεξικού (Ευθυμίου, 2013)
4. Διδασκαλία Συγκεκριμένων Λέξεων (Λεξιλογικοί Χάρτες, Τα τέσσερα τετράγωνα, Εννοιολογική Χαρτογράφηση, Διάγραμμα Venn) (Stahl & Nagy, 2006)

Για να γίνει η επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής για την κάθε λέξη ξεχωριστά, λήφθηκαν υπόψην ο βαθμός δυσκολίας της κάθε λέξης, η μορφολογία της, η σπουδαιότητά της για το περιεχόμενο του μαθήματος (αν, δηλαδή, αποτελούσε βασική έννοια του γνωστικού αντικειμένου), αλλά και οι ορισμοί που αναφέρονται στα λεξικά για τις επιλεγμένες λέξεις. Επομένως, αν μία λέξη αποτελεί βασική έννοια του γνωστικού αντικειμένου, επιλέγεται μία από τις στρατηγικές που αφορούν την διδασκαλία των συγκεκριμένων λέξεων, εφόσον φυσικά η λέξη προσφέρεται για την εφαρμογή μίας τέτοιας προσέγγισης. Σε περίπτωση που η λέξη προσφέρεται ώστε να διασπαστεί στα μορφολογικά συνθετικά της και εφόσον αυτά είναι γνωστά στο δείγμα της έρευνας, επιλέγεται η μορφολογική ανάλυση. Εάν η λέξη προσφέρεται ώστε να δημιουργηθούν βοηθητικά συμφραζόμενα, χωρίς να δυσκολέψουν περισσότερο τα παιδιά, επιλέγεται η διατύπωση υποθέσεων. Σε ένα μεγάλο ποσοστό των λεξιλογικών παρεμβάσεων εφαρμόστηκε η στρατηγική της προσληπτικής χρήσης του λεξικού. Όμως, και αυτή η στρατηγική χρειάζεται προσοχή, καθώς μπορεί οι ορισμοί των λεξικών να μην είναι σαφείς και ακριβείς ή να μην είναι κατάλληλοι για το επίπεδο των μαθητών/τριών, ώστε να μπορέσουν να τους κατανοήσουν. Για αυτόν τον λόγο, πριν από οποιαδήποτε εφαρμογή στρατηγικής, ελέγχθηκαν οι σημασίες των λέξεων του δείγματος σε δύο διαφορετικά λεξικά, και επιλέχθηκε κάθε φορά το λεξικό που περιλάμβανε τον καταλληλότερο, για το υπόβαθρο του δείγματος, ορισμό. Σε περίπτωση που κανένα από τα δύο λεξικά δεν περιείχε κατανοητή, για το δείγμα, σημασία, είτε δόθηκε επιπλέον επεξήγηση από την ερευνήτρια, είτε αποφεύχθηκε η χρήση του λεξικού.

3.4. Σχεδιασμός Λεξιλογικών Παρεμβάσεων

Σκοπός του παρακάτω σχεδιασμού είναι να προσαρμοστούν οι λεξιλογικές παρεμβάσεις στις ανάγκες των μαθητών/τριών, ώστε κατά την υλοποίησή τους να είναι όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικές και να συμβάλλουν στην ενίσχυση της λεξιλογικής τους ικανότητας. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να κατανοήσουν το περιεχόμενο του γνωστικού αντικειμένου και να αποκτήσουν τις γνώσεις που τους προσφέρει.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, λοιπόν, παρουσιάζονται, αναλυτικά, οι αρχικοί σχεδιασμοί των λεξιλογικών παρεμβάσεων της έρευνας, ώστε να βοηθήσουν την εκπαιδευτικό στην αποτελεσματική εφαρμογή τους. Το γνωστικό αντικείμενο, στο

οποίο επιλέχθηκε να γίνουν οι λεξιλογικές παρεμβάσεις, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της ΣΤ' Δημοτικού. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η τέταρτη θεματική ενότητα, με τίτλο «Το άτομο και η διεθνής κοινότητα», η οποία αποτελείται από δύο επιμέρους ενότητες, οι οποίες αποτελούνται από δύο κεφάλαια η κάθε μία. Η συγκεκριμένη θεματική ενότητα αναφέρεται στα παγκόσμια προβλήματα που υπάρχουν, στον ρόλο των διεθνών οργανισμών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς επίσης και στα δικαιώματα του ανθρώπου και του παιδιού.

3.4.1. Παρεμβάσεις Ενότητας Α' – Κεφάλαιο 1ο

1η Παρέμβαση: «Πόσιμο νερό»

Η πρώτη λέξη, για την οποία θα σχεδιαστεί παρέμβαση, είναι η λέξη πόσιμος, η οποία συναντάται στο περιεχόμενο του μαθήματος στην σύμφραση «πόσιμο νερό». Η στρατηγική που επιλέγεται για την συγκεκριμένη παρέμβαση είναι η προσληπτική χρήση του λεξικού από τους μαθητές και τις μαθήτριες:

Αρχικά, προβλέπεται οι μαθητές/μαθήτριες να ερωτηθούν από την εκπαιδευτικό, για το αν γνωρίζουν τι σημαίνει η λέξη «πόσιμος». Έπειτα, οι μαθητές/μαθήτριες θα αναζητήσουν μόνοι/ες τους στο λεξικό τη σημασία της λέξης.

- **Λεξικό Φυτράκη:** *Πόσιμος-η-ο: (για υγρά) κατάλληλος για* ***πόση.***

Στη συνέχεια θα αναζητήσουν την σημασία της λέξης πόση:

- **Λεξικό Φυτράκη:** *Πόση: η ενέργεια του πίνω*

Τέλος, η εκπαιδευτικός θα αναφέρει έναν καταστασιακό ορισμό. Καταστασιακοί ορισμοί ονομάζονται οι ορισμοί που δίνουν και περιγράφουν τα χαρακτηριστικά της κατάστασης μέσα στην οποία εμφανίζεται η λέξη που ορίζουν. Αυτοί οι ορισμοί βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να κατανοήσουν καλύτερα την σημασία των λέξεων. Ο προτεινόμενος καταστασιακός ορισμός σ αυτήν την περίπτωση είναι: ***Πόσιμος είναι κάποιος, όταν είναι κατάλληλος για να πίνεται. (Η λέξη χρησιμοποιείται για να περιγράψει υγρά και συνήθως συναντάται μαζί με την λέξη νερό).*** Επομένως, τα παιδιά θα καταλήξουν, μαζί με τον/την εκπαιδευτικό, στον παρακάτω ορισμό: **Πόσιμο είναι το νερό που μπορεί κανείς να καταναλώσει/να πιει.**

2η Παρέμβαση: «Πρόσφυγας/Προσφυγιά»

Η επόμενη λέξη που επιλέγεται είναι η λέξη «πρόσφυγας» μαζί με την ομόρριζή της «προσφυγιά». Για αυτήν την παρέμβαση επιλέγεται η εννοιολογική χαρτογράφηση σε συνδυασμό με έναν καταστασιακό ορισμό. Ο συνδυασμός αυτός επιλέγεται εξαιτίας της βαρύτητας που έχουν οι δύο έννοιες. Παρόλα αυτά, δεν σχεδιάζεται να γίνει διεξοδική ανάλυση της βαρύτητας του νοήματος που φέρουν αυτές οι έννοιες, καθώς το μάθημα δεν επικεντρώνεται μόνο στην προσφυγιά, αλλά αφορά μια γενικότερη πλευρά των παγκόσμιων προβλημάτων. Επομένως, η παρέμβαση σχεδιάζεται ως εξής:

Στην αρχή, προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί η τεχνική του καταιγισμού ιδεών και η εκπαιδευτικός να ρωτήσει τα παιδιά αν γνωρίζουν την σημασία της λέξης πρόσφυγας. Αναμένεται ότι ίσως κάποια παιδιά να γνωρίζουν την σημασία της έννοιας, αλλά πιθανόν να δυσκολεύονται να την εξηγήσουν. Επίσης, δεδομένου του υπόβαθρου του δείγματος, είναι πολύ πιθανόν αρκετοί/ες μαθητές/μαθήτριες να μην γνωρίζουν την ακριβή της σημασία. Έτσι, αφού αναφέρουν τα παιδιά την σημασία που εκείνα γνωρίζουν (αν γνωρίζουν), προβλέπεται η εκπαιδευτικός να τους δώσει έναν καταστασιακό ορισμό: **Πρόσφυγας είναι αυτός που εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να καταφύγει σε μία ξένη χώρα.** Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν επιλέγεται η προσληπτική χρήση του λεξικού, καθώς κρίνεται ότι οι ορισμοί στα λεξικά δεν είναι αρκετά βοηθητικοί για τους/τις μαθητές/μαθήτριες, στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Έπειτα, αφού ο ορισμός γίνει κατανοητός από τα παιδιά, η εκπαιδευτικός θα δείξει στον πίνακα έναν εννοιολογικό χάρτη. Τέλος, θα συζητήσει με τους/τις μαθητές/μαθήτριες τις έννοιες που απεικονίζονται στον εννοιολογικό χάρτη και τον τρόπο με τον οποίο οδηγείται κανείς στην προσφυγιά, ώστε να επεξεργαστούν τα παιδιά τις έννοιες και να τις κατανοήσουν πλήρως.

Προτεινόμενος εννοιολογικός χάρτης: Πρόσφυγας-Προσφυγιά

3η & 4η Παρέμβαση: «Ιατρική περίθαλψη»

Επόμενες «δύσκολες», για τα παιδιά, λέξεις που συναντώνται στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου, είναι οι λέξεις «ιατρικός» και «περίθαλψη», οι οποίες συναντώνται μαζί στην σύμφραση «ιατρική περίθαλψη» και ο προτεινόμενος τρόπος παρέμβασης είναι ο παρακάτω:

«Ιατρικός»

Αρχικά, η εκπαιδευτικός προβλέπεται να χρησιμοποιήσει την τεχνική του καταιγισμού ιδεών και να ρωτήσει τους/ τις μαθητές/μαθήτριες, αν γνωρίζουν την σημασία της λέξης ή αν τους θυμίζει κάποια άλλη λέξη. Είναι πιθανόν, οι περισσότεροι μαθητές να θυμούνται και να γνωρίζουν λέξεις όπως ιατρός ή ιατρική και να κάνουν τον συσχετισμό με την αναφερόμενη λέξη. Σε αυτήν την περίπτωση, για να γίνει ξεκάθαρη η σημασία της λέξης, η εκπαιδευτικός, αφού ακούσει τις ιδέες των μαθητών και θα καταλήξει μαζί με τη συμμετοχή τους σε έναν καταστασιακό ορισμό. Προτείνεται ο παρακάτω: **Ιατρικός είναι αυτός που σχετίζεται με την ιατρική και τους γιατρούς.**

Σε περίπτωση που οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν γνωρίζουν τις ομόρριζες λέξεις που αναφέρθηκαν ή δεν μπορούν να κάνουν τον απαραίτητο συσχετισμό,

προτείνεται τα παιδιά να κάνουν προσληπτική χρήση λεξικού και να αναζητήσουν την λέξη.

Λεξικό Φυτράκη: **Ιατρικός:** *Που είναι σχετικός με την ιατρική και τους γιατρούς.*

«Περίθαλψη»

Η στρατηγική που προτείνεται γα την δεύτερη λέξη «περίθαλψη», είναι η προσληπτική χρήση του λεξικού. Έτσι, οι μαθητές/μαθήτριες αναζητούν μόνοι/ες τους τη λέξη.

Λεξικό Φυτράκη: **Περίθαλψη**: *Φροντίδα για πρόσωπα που έχουν ανάγκη (περίθαλψη σεισμοπαθών)*

«Ιατρική Περίθαλψη»

Αφού τα παιδιά αναζητήσουν και βρουν την σημασία της λέξης περίθαλψη, συζητούν, μαζί με την εκπαιδευτικό, τη σημασία που βρήκαν. Αφού γίνει πλήρως κατανοητή, η εκπαιδευτικός θα προχωρήσει στη σημασία της σύμφρασης που συναντάται στο σχολικό βιβλίο. Θα υπενθυμίσει στα παιδιά τις σημασίες των δύο λέξεων και θα τους ζητήσει να τις ενώσουν ώστε να καταλήξουν σε μία σημασία για την ιατρική περίθαλψη. Έτσι, οι μαθητές/μαθήτριες, με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού, οδηγούνται στον εξής ορισμό, για την ιατρική περίθαλψη:

> **ιατρική περίθαλψη:** παροχή φροντίδας σε αρρώστους ή τραυματίες <u>από γιατρούς</u> (ή νοσοκόμες/νοσοκόμους), συνήθως στο νοσοκομείο.

Μετά, για να γίνει κατανοητός ο ορισμός, η εκπαιδευτικός εξηγεί τα κοινά και τις διαφορές μεταξύ της απλής περίθαλψης και της ιατρικής περίθαλψης:

<u>ΚΟΙΝΟ:</u> ΠΑΡΟΧΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

ΔΙΑΦΟΡΕΣ:

Ιατρική περίθαλψη :

- παρέχεται από γιατρούς ή νοσηλευτές/νοσηλεύτριες
- παρέχεται κυρίως σε νοσοκομεία

Περίθαλψη:

- μπορεί να γίνει από οποιονδήποτε
- μπορεί να γίνει σε οποιοδήποτε μέρος (π.χ. σπίτι, εκκλησία)

Τέλος, η εκπαιδευτικός θα τονίσει ότι, το επίθετο που συνοδεύει την λέξη περίθαλψη καθορίζει το είδος της, ώστε να αποφευχθούν παρεξηγήσεις στην σημασία των λέξεων.

5η Παρέμβαση: «Ρύπανση»

Προσφερόμενη λέξη για λεξιλογική παρέμβαση είναι και η «ρύπανση». Οι μαθητές/μαθήτριες έχουν ήδη συναντήσει τον συγκεκριμένο όρο και σε παλαιότερες τάξεις, σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, αλλά είναι πολύ πιθανό να τον συγχέουν με τον όρο μόλυνση. Επομένως, για να γίνει κατανοητή και ξεκάθαρη η σημασία της ρύπανσης, προτείνεται ο παρακάτω σχεδιασμός της παρέμβασης:

Στην αρχή, προβλέπεται η εκπαιδευτικός να ρωτήσει τους μαθητές αν θυμούνται τη λέξη και την σημασία της. Στην περίπτωση που δεν τη θυμούνται, θα δώσει τον εξής ορισμό: **Η παρουσία βλαβερών ουσιών *(ουσιών που προκαλούν προβλήματα στον άνθρωπο και τους υπόλοιπους ζωντανούς οργανισμούς)* στη φύση, σε μεγάλες ποσότητες.** *Δεν προτείνεται τα παιδιά να αναζητήσουν την λέξη στο λεξικό, καθώς τα λεξικά δεν αναφέρουν ακριβή και βοηθητικό ορισμό για τις λέξεις ρυπαίνω και ρύπανση*. Στην συνέχεια, προτείνεται να εφαρμοστεί η στρατηγική της εκμάθησης συγκεκριμένων λέξεων, μέσω του διαγράμματος Venn. (Το προτεινόμενο διάγραμμα ακολουθεί παρακάτω)

Σε περίπτωση που θυμούνται περίπου την σημασία του όρου, αλλά παρατηρείται η σύγχυση με τον όρο της μόλυνσης, προτείνεται η εκπαιδευτικός να προσχωρήσει απευθείας στην στρατηγική της εκμάθησης συγκεκριμένων λέξεων και να δείξει στους μαθητές το προτεινόμενο διάγραμμα Venn, ώστε να διαχωριστούν οι δύο όροι.

Προτεινόμενο Διάγραμμα Venn: Ρύπανση ≠ Μόλυνση

6η Παρέμβαση: «Εξαπλώνομαι»

Επόμενη λέξη που επιλέγεται για να προστεθεί στις λεξιλογικές παρεμβάσεις, είναι το ρήμα «εξαπλώνομαι». Η επιλεγμένη στρατηγική είναι αυτή της διατύπωσης υποθέσεων, για τη σημασία της λέξης με βάση τα συμφραζόμενα. Ο σχεδιασμός αυτός δεν φάνηκε να λειτουργεί στην προκειμένη περίπτωση, όταν υλοποιήθηκε η συγκεκριμένη παρέμβαση, με αποτέλεσμα να αναπροσαρμοστεί, όπως θα αναφερθεί στο μέρος της υλοποίησης. Ο αρχικός σχεδιασμός, όμως, ήταν ο εξής:

Αρχικά, τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο του σχολικού βιβλίου. Έπειτα, η εκπαιδευτικός θα διαβάσει δεύτερη φορά το τμήμα του κειμένου, που περιλαμβάνει την λέξη, δίνοντας έμφαση σε αυτήν. Στην συνέχεια, θα συζητήσει με τα παιδιά τις λέξεις που βοηθούν στην κατανόηση της σημασίας της. (βοηθητικά συμφραζόμενα είναι η έκφραση «σε όλο τον πλανήτη» και η μορφολογία της ίδιας της λέξης)

Τα τελευταία χρόνια ανησυχούμε όλο και περισσότερο για προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Ορισμένα από αυτά είναι:

α. Οι **πόλεμοι** και οι **συγκρούσεις** μεταξύ των κρατών.
β. Η **ρύπανση του περιβάλλοντος** που εξαπλώνεται σε όλο τον πλανήτη.
γ. Οι **κλιματικές αλλαγές** και η επιτάχυνση του ρυθμού με τον οποίο λιώνουν οι πάγοι στους πόλους.

Σχεδιάζεται ένας πιθανός διάλογος, ώστε να μπορέσει η εκπαιδευτικός να καθοδηγήσει τους μαθητές και να τους βοηθήσει να καταλήξουν σε μία υπόθεση για την σημασία της λέξης.

Πιθανός διάλογος:

Εκπ.: Μπορείτε να βρείτε κάποια λέξη ή έκφραση που μας βοηθάει να καταλάβουμε τι σημαίνει η λέξη εξαπλώνεται; /Τι ακολουθεί μετά την λέξη;

Μαθ.: Ακολουθεί η έκφραση «σε όλο τον πλανήτη»

Εκπ.: Τι δηλώνει αυτή η έκφραση; (Αν δυσκολεύονται να απαντήσουν συμπληρώνει: «Τόπο, χρόνο, κάτι άλλο;»)

Μαθ.: Μάλλον τόπο.

Εκπ.: Άρα η λέξη εξαπλώνεται αφορά μάλλον τόπο ή αλλιώς έκταση!

Στην συνέχεια, για να βοηθήσει περισσότερο προχωράει σε ανάλυση των συστατικών της λέξης:

Εκπ.: Υπάρχει μέσα στη λέξη αυτή κάποια άλλη γνωστή; (Αν δεν απαντήσουν τη λέξη *απλώνεται* βοηθάει αποσυνθέτοντας τη λέξη: Η

λέξη αποτελείται από το πρόθημα εκ- που γίνεται στην περίπτωση αυτή *εξ-* και από τη λέξη *απλώνεται*!)

Μαθ.: Η λέξη *απλώνεται*.

Εκπ.: Άρα, αν σκεφτούμε ότι η λέξη αφορά έκταση, τι μπορεί να σημαίνει;

Μαθ.: Μάλλον, απλώνεται σε κάποιο χώρο;

Εκπ.: Σωστά, αλλά τι σημαίνει απλώνεται;

Μαθ.: Μάλλον, πιάνει χώρο.

Εκπ.: Ναι, περίπου. Άρα, για να πιάνει τον χώρο ολόκληρου του πλανήτη (προσθέτει για επιπλέον βοήθεια: σταδιακά, αφού η ρύπανση δεν μένει στάσιμη), η λέξη εξαπλώνομαι σημαίνει επεκτείνομαι, δηλαδή «μεγαλώνω» την έκτασή μου.

Μετά από αυτήν την συζήτηση, προτείνεται οι μαθητές/τριες να φτιάξουν ένα καταστασιακό ορισμό μαζί με την εκπαιδευτικό: **Εξαπλώνεται κάποιος όταν επεκτείνεται, δηλαδή αυξάνεται σε έκταση.**

7η & 8η Παρέμβαση: «Επιδημικές ασθένειες»

Οι επόμενες λέξεις για τις οποίες θα σχεδιαστούν παρεμβάσεις είναι οι λέξεις «επιδημικός» και «ασθένεια», οι οποίες εμφανίζονται στο σχολικό βιβλίο μαζί ως «επιδημικές ασθένειες», ως ένα από τα πολλά παγκόσμια προβλήματα, που αναφέρονται στην συγκεκριμένη ενότητα. Οι παρεμβάσεις τους σχεδιάζονται ως εξής:

«Ασθένεια»

Αρχικά προτείνεται να γίνει παρέμβαση στη λέξη ασθένεια, καθώς είναι πιθανόν οι μαθητές να μην γνωρίζουν τη σημασία της. Πρώτα, η εκπαιδευτικός θα χρησιμοποιήσει την τεχνική του καταιγισμού ιδεών και θα ρωτήσει τα παιδιά αν γνωρίζουν την σημασία της λέξης. Αν δεν τη γνωρίζουν, τότε θα δώσει εκείνη έναν απλό ορισμό: **Ασθένεια είναι η αρρώστια και ασθενής είναι κάποιος όταν είναι άρρωστος.** Αποφεύγεται η προσληπτική χρήση λεξικού για την εξοικονόμηση χρόνου, καθώς η επόμενη λέξη είναι αρκετά δύσκολη και θα χρειαστεί περισσότερη ανάλυση. Παρόλα αυτά, για να γίνει απόλυτα κατανοητή η σημασία της λέξης και να λυθούν πιθανές απορίες των μαθητών, η εκπαιδευτικός εξηγεί σε ποια περιβάλλοντα χρησιμοποιείται ο όρος ασθένεια και σε ποια ο όρος αρρώστια.

- Η λέξη *ασθένεια* ή *ασθενής* χρησιμοποιείται σε πιο επίσημα περιβάλλοντα, όπως τα νοσοκομεία (π.χ. Ο ασθενής θα χρειαστεί χειρουργείο.)
- Η λέξη *αρρώστια* χρησιμοποιείται, πιο συχνά, στην καθημερινότητα (π.χ. Είμαι άρρωστη, για αυτό δεν θα έρθω σχολείο.)

«Επιδημικός»

Για την λέξη επιδημικός επιλέγονται η στρατηγική της προσληπτικής χρήσης λεξικού και η διδασκαλία συγκεκριμένων λέξεων, μέσω του λεξιλογικού χάρτη. Στην αρχή, οι μαθητές/μαθήτριες θα αναζητήσουν στο λεξικό την σημασία της λέξης επιδημικός.

- **Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:** *Επιδημικός είναι αυτός που αναφέρεται στην επιδημία.*

Στην συνέχεια οι μαθητές θα αναζητήσουν την σημασία της λέξης *επιδημία* στο λεξικό.

- **Λεξικό Φυτράκη: Επιδημία:** *Η εξάπλωση αρρώστιας σε μία περιοχή, σε σύντομο χρόνο.*

Μετά, η εκπαιδευτικός δίνει έναν καταστασιακό ορισμό, ώστε να γίνει πιο κατανοητή η σημασία: **Επιδημία έχουμε όταν μία ασθένεια εμφανίζεται σε μία περιοχή και εξαπλώνεται (μεταδίδεται από άτομο σε άτομο) γρήγορα. π.χ. επιδημία γρίπης.**

«Επιδημικές ασθένειες»

Αφού γίνουν κατανοητές οι δύο παραπάνω έννοιες (ασθένεια, επιδημία), οι μαθητές/μαθήτριες, μαζί με την εκπαιδευτικό, δημιουργούν έναν καταστασιακό ορισμό για τις επιδημικές ασθένειες. Ένας πρότυπος ορισμός είναι ο παρακάτω: **Επιδημική ασθένεια ονομάζεται μία ασθένεια, όταν εξαπλώνεται στον πληθυσμό μίας συγκεκριμένης περιοχής, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.** Τέλος, για να γίνει πλήρως κατανοητή η σημασία των λέξεων, η εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά έναν λεξιλογικό χάρτη.

Προτεινόμενος Λεξιλογικός Χάρτης: Επιδημική Ασθένεια

9η Παρέμβαση: «Ενέργεια»

Άλλη μία λέξη, για την οποία προτείνεται σχεδιασμός παρέμβασης, είναι η «ενέργεια», η οποία συναντάται στο σχολικό εγχειρίδιο μέσα σε μία ερώτηση που καλούνται να απαντήσουν οι μαθητές/τριες. Η συγκεκριμένη λέξη έχει αρκετές σημασίες στα διάφορα περιβάλλοντα που συναντάται, όμως, για την εξοικονόμηση του χρόνου και για τον σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας, σχεδιάζεται να αναλυθούν σύντομα μόνο μερικές από τις σημασίες του όρου. Έτσι, σχεδιάζεται η παρακάτω παρέμβαση, προσεγγίζοντας την έννοια μέσω της πολυσημίας της:

Στην αρχή, σχεδιάζεται οι μαθητές/μαθήτριες να κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού, ώστε να ανακαλύψουν μόνοι/μόνες τους την πολυσημία της λέξης. Μετά, προβλέπεται η εκπαιδευτικός να επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους σε 3 μόνο από τις σημασίες και να τις επεξηγήσει:

- **Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:**

ενέργεια:

1. *πράξη, δράση, κίνηση, προσπάθεια για την επιτυχία αποτελέσματος*
2. *(φυσική) η ιδιότητα υλικού σώματος να παράγει έργο – ό,τι μπορεί να μεταβληθεί σε μηχανικό έργο ή ό,τι παράγεται με την κατανάλωση μηχανικού έργου*

3. *δράση, επενέργεια*

Η εκπαιδευτικός επικεντρώνεται στις παραπάνω σημασίες, αφού εκείνες εμφανίζονται συχνότερα στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών και στα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου. Είναι δεδομένο ότι τα παιδιά δεν θα κατανοήσουν την δεύτερη σημασία της λέξης, που χρησιμοποιείται στη φυσική, καθώς δεν έχουν διδαχθεί ακόμα τις συγκεκριμένες ενότητες (βρίσκεται στην ύλη του γυμνασίου και του λυκείου). Για αυτόν τον λόγο δεν θα γίνει εκτενής αναφορά στην συγκεκριμένη σημασία, παρά μόνο με παραδείγματα:

Η εκπαιδευτικός θα αναφέρει: *Η δεύτερη σημασία αναφέρεται στην ενέργεια που καταναλώνεται, όπως, για παράδειγμα είναι η ηλεκτρική ενέργεια, η αιολική ενέργεια ή η χημική και η κινητική ενέργεια. Περισσότερες πληροφορίες θα δείτε στο γυμνάσιο και το λύκειο.*

Και η τρίτη σημασία θα είναι δυσνόητη για τους μαθητές και τις μαθήτριες, για αυτό η εκπαιδευτικός επεξηγεί: *Επενέργεια είναι το αποτέλεσμα που φέρει μία ουσία (π.χ. ένα φάρμακο) συνήθως στους ζωντανούς οργανισμούς. Για παράδειγμα, η ενέργεια/επενέργεια των αναλγητικών (πχ. του depon) είναι η παύση του πόνου.*

Η πρώτη σημασία πιθανόν να γίνει πιο εύκολα κατανοητή. Αν όχι, η εκπαιδευτικός τονίζει ότι: *η σημασία αυτή αναφέρεται στην προσπάθεια που κάνει ένας άνθρωπος ή μία ομάδα ατόμων, ώστε να επιτύχουν έναν συγκεκριμένο σκοπό ή στην πράξη που κάνει ένας άνθρωπος ή ένα σύνολο ανθρώπων και επιφέρει ένα αποτέλεσμα (θετικό ή αρνητικό)*

Μετά από αυτήν την συζήτηση, προβλέπεται οι μαθητές/τριες να κλιθούν να αναγνωρίσουν με ποια από τις σημασίες γίνεται η χρήση του όρου ενέργεια, για να μπορέσει να συνεχίσει η διδασκαλία. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, με τον όρο *ενέργειες*, εννοούνται οι πράξεις των ανθρώπων που δημιουργούν τα παγκόσμια προβλήματα. Αν χρειαστεί, η εκπαιδευτικός μπορεί να καθοδηγήσει τα παιδιά τονίζοντας ότι τα παγκόσμια προβλήματα είναι ένα αποτέλεσμα που προήλθε από μία πράξη/ενέργεια.

3.4.2. Παρεμβάσεις Ενότητας Α' – Κεφάλαιο 2ο

10η & 11η Παρέμβαση: «Διεθνείς Οργανισμοί»

Δύο ακόμα πολύ σημαντικές λέξεις, που θα ενταχθούν στον σχεδιασμό των παρεμβάσεων είναι οι λέξεις «διεθνής» και «οργάνωση», που συναντώνται μαζί στον όρο «Διεθνείς Οργανισμοί»

«Διεθνής»

Για το επίθετο διεθνής προβλέπεται η στρατηγική της μορφολογικής ανάλυσης. Στην αρχή η εκπαιδευτικός θα ζητήσει από τους/τις μαθητές/μαθήτριες να σκεφτούν από ποια μορφολογικά συστατικά αποτελείται η λέξη διεθνής και έπειτα θα τα καταγράψει στον πίνακα και θα εξηγήσει:

*Η λέξη διεθνής αποτελείται από το πρόθημα **δια-** και το ουσιαστικό **έθνος**:*

δια + έθνος → διεθνής

Στην συνέχεια, η εκπαιδευτικός θα ρωτήσει τους μαθητές αν γνωρίζουν τι σημαίνει η λέξη έθνος. Είναι πολύ πιθανόν να το γνωρίζουν, καθώς έχει γίνει αναφορά σε παλαιότερες τάξεις. Εάν, όμως, δεν γνωρίζουν την σημασία της λέξης προτείνεται η στρατηγική της προσληπτικής χρήσης λεξικού:

- **Λεξικό Φυτράκη:** *έθνος: το σύνολο των ατόμων που έχουν κοινή ιστορική, κοινωνική, πολιτισμική κτλ. παράδοση, αυτόνομη πολιτική συγκρότηση και κατοικούν σε καθορισμένη εδαφική έκταση.*

Έπειτα, θα εξηγήσει την σημασία που έχει το πρόθημα στην συγκεκριμένη λέξη: *Το πρόθημα -δια- πριν από φωνήεν μετατρέπεται σε δι- και όταν συναντάται σε επίθετα δηλώνει ότι το προσδιοριζόμενο γίνεται, περιορίζεται μεταξύ αυτών που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη.*

Αφού εξηγήσει την σημασία του προθήματος, μαζί με τα παιδιά θα καταλήξουν σε έναν καταστασιακό ορισμό για την λέξη διεθνής: **Διεθνής είναι αυτός που γίνεται/περιορίζεται μεταξύ των εθνών.**

«Οργανισμός»

Η συγκεκριμένη λέξη συναντάται σε διαφορετικά περιβάλλοντα, με διαφορετικές σημασίες. Η πολυσημία της είναι άλλος ένας λόγος που επιλέχθηκε για τον σχεδιασμό παρέμβασης, για αυτό και προσεγγίζεται με τον παρακάτω τρόπο:

Αρχικά, οι μαθητές/μαθήτριες θα κάνουν προσληπτική χρήση λεξικού και θα αναζητήσουν μόνοι τους τις διάφορες σημασίες της λέξης. Έπειτα, προβλέπεται η εκπαιδευτικός να επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους σε 2 μόνο σημασίες.

- **Λεξικό Φυτράκη:**

Οργανισμός:

1. *(βιολογία) το σύνολο των οργάνων με τα οποία επιτελείται η λειτουργία της ζωής των έμβιων όντων. (Δεν θα αναλυθεί στην παρέμβαση, καθώς τα παιδιά θα συναντήσουν την σημασία αυτή σε μεγαλύτερη τάξη, σε άλλο γνωστικό αντικείμενο)*
2. *το έμβιο ον*
3. *συγκροτημένη υπηρεσία για την επιτέλεση έργου*

Η εκπαιδευτικός επικεντρώνεται στην δεύτερη (αφού είναι η πιο συνηθισμένη χρήση στην καθημερινότητα) και την τρίτη σημασία, καθώς με αυτήν εμφανίζεται στο σχολικό βιβλίο η λέξη οργανισμός. Επειδή είναι πιθανόν τα παιδιά να μην κατανοήσουν τους ορισμούς του λεξικού, η εκπαιδευτικός εξηγεί: *Σύμφωνα με τον δεύτερο ορισμό, η λέξη οργανισμός σημαίνει έμβιο ον, δηλαδή κάθε ζωντανό ον, όπως είναι ο άνθρωπος ή τα ζώα. Σύμφωνα με τον τρίτο ορισμό, οργανισμός είναι μία υπηρεσία ή οργάνωση που λειτουργεί με δικούς της κανονισμούς για να επιτύχει ένα αποτέλεσμα/έναν σκοπό.*

Στην συνέχεια, αφού έχουν γίνει κατανοητές οι σημασίες, η εκπαιδευτικός προτείνεται να ζητήσει από τους/τις μαθητές/μαθήτριες να καταλάβουν με ποια σημασία εμφανίζεται η λέξη οργανισμός στον τίτλο του μαθήματος. Τέλος, η εκπαιδευτικός διευκρινίζει ότι στον τίτλο του μαθήματος η λέξη *οργανισμός* εμφανίζεται με την σημασία της **οργάνωσης που λειτουργεί αυτόνομα για έναν συγκεκριμένο σκοπό.**

«Διεθνής Οργανισμός»

Αφού γίνουν κατανοητοί οι δύο παραπάνω όροι (διεθνής και οργανισμός), η εκπαιδευτικός υπενθυμίζει τις σημασίες τους και μετά, μαζί με τους/τις μαθητές/μαθήτριες φτιάχνουν ένα ορισμό για τους διεθνείς οργανισμούς. Προτείνεται ο εξής: **Διεθνείς οργανισμοί είναι οι διάφορες οργανώσεις, οι οποίες έχουν έναν συγκεκριμένο σκοπό και δρουν σε όλα τα έθνη, δηλαδή παγκοσμίως. Παραδείγματα Διεθνών Οργανισμών είναι: «Γιατροί χωρίς σύνορα», «UNICEF», «WWF».**

12η Παρέμβαση: αλληλοβοήθεια

Επόμενη λέξη, για την οποία θα σχεδιαστεί εκπαιδευτική παρέμβαση, είναι η λέξη αλληλοβοήθεια. Αρχικά, προτείνεται η εκπαιδευτικός να ρωτήσει τους/τις μαθητές/τριες αν γνωρίζουν την σημασία της λέξης. Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές/μαθήτριες που γνωρίζουν την λέξη θα μπουν στη διαδικασία να εξηγήσουν

τη σημασία της στα παιδιά που δεν την γνωρίζουν. Πιθανή, λοιπόν, απάντηση για το τι σημαίνει η λέξη αλληλοβοήθεια είναι η εξής: *Αλληλοβοήθεια είναι όταν, για παράδειγμα, δύο άνθρωποι βοηθούν ο ένας τον άλλο.* Για να γίνει πιο ξεκάθαρο η εκπαιδευτικός θα εφαρμόσει την στρατηγική της μορφολογικής ανάλυσης και θα βοηθήσει τα παιδιά να χωρίσουν τη λέξη στα επιμέρους συνθετικά:

Η λέξη αλληλοβοήθεια αποτελείται από το συνθετικό **αλληλο-** και το ουσιαστικό **βοήθεια**: αλληλο- + βοήθεια →αλληλοβοήθεια

Μετά η εκπαιδευτικός εξηγεί την σημασία του πρώτου συνθετικού: *Το συνθετικό αλληλο-, όταν εμφανίζεται στη λέξη ως α' συνθετικό, δηλώνει ότι αυτό που δείχνει το β' συνθετικό (εδώ: βοήθεια) γίνεται με αμοιβαιότητα, ο ένας στον άλλον, μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων.* ***Άρα αλληλοβοήθεια είναι η βοήθεια που προσφέρουν δύο ή περισσότερα πρόσωπα μεταξύ τους, ο ένας στον άλλον. Για παράδειγμα: Η Μαρία βοηθάει το Νίκο και ο Νίκος βοηθάει την Μαρία. Άρα ο Νίκος και η Μαρία αλληλοβοηθιούνται, βοηθούν, δηλαδή, ο ένας τον άλλον.***

13η Παρέμβαση: «θεσπίζω»

Άλλη μία δύσκολη, για τους μαθητές και τις μαθήτριες, λέξη είναι το ρήμα «θεσπίζω» και η στρατηγική που σχεδιάζεται να εφαρμοστεί για την συγκεκριμένη παρέμβαση είναι η προσληπτική χρήση λεξικού.

Αρχικά, οι μαθητές και οι μαθήτριες, αφού διαβάσουν ξανά την πρόταση, στην οποία συνάντησαν την λέξη θεσπίζω, αναζητούν τη σημασία στης στο λεξικό:

- **Λεξικό Φυτράκη:** *θεσπίζω: νομοθετώ, καθιερώνω*

Μετά την αναζήτηση στο λεξικό, η εκπαιδευτικός θα δώσει μερικά παραδείγματα με την χρήση της λέξης, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή:

- *Το κράτος θα θεσπίσει αυστηρά μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.*
- *Η κυβέρνηση θα θεσπίσει έναν νέο νόμο.*
- *Τα κράτη θέσπισαν τους Διεθνείς Οργανισμούς, για να διαφυλάξουν την ειρήνη μεταξύ τους.*

Αφού συζητηθούν τα παραδείγματα στην τάξη, οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν άλλη μία φορά την πρόταση και στην συνέχεια η εκπαιδευτικός επεξηγεί: Το ρήμα θεσπίζω, λοιπόν, στην πρόταση του σχολικού βιβλίου, δηλώνει ότι τα κράτη **έχουν καθιερώσει/έχουν μονιμοποιήσει και νομιμοποιήσει** τους Διεθνείς Οργανισμούς.

14η Παρέμβαση: «Καταστατικός Χάρτης»

Επόμενη έννοια, για την οποία σχεδιάστηκε λεξιλογική παρέμβαση, είναι η έννοια «καταστατικός χάρτης». Για τον συγκεκριμένο όρο, προτείνεται, αρχικά, η εκπαιδευτικός, να διευκρινίσει ότι ένας καταστατικός χάρτης δεν σχετίζεται με τους γεωγραφικούς χάρτες που γνωρίζουν τα παιδιά, ώστε να αποφευχθούν τυχόν λάθος συσχετισμοί. Έπειτα, σχεδιάζεται να εφαρμοστεί προσληπτική χρήση του λεξικού για το επίθετο καταστατικός, από τα παιδιά:

- **Λεξικός Φυτράκη:** *καταστατικός, -ή, -ό: που αναφέρεται σε κάποια κατάσταση, που θεμελιώνει ή ρυθμίζει μία κατάσταση.*

Στην συνέχεια η εκπαιδευτικός θα εξηγήσει και θα δείξει στα παιδιά τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών: *Καταστατικός χάρτης ονομάζεται ένα μακροσκελές κείμενο, στο οποίο αναφέρονται συγκεκριμένες καταστάσεις, σκοποί και αρχές, που μέσω του κειμένου αυτού ρυθμίζονται και θεσπίζονται. Το κείμενο αυτό υπογράφεται μεταξύ κάποιων εθνών ή κρατών και έτσι γίνεται η θέσπιση των όσων γράφονται σε αυτό. Ένα παράδειγμα είναι ο καταστατικός χάρτης των Ηνωμένων Εθνών:*https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c10af9a2

Τέλος, για να γίνει απόλυτα κατανοητή η έννοια του καταστατικού χάρτη, η εκπαιδευτικός, θα εφαρμόσει την στρατηγική των τεσσάρων τετραγώνων και θα δείξει στα παιδιά το παρακάτω προτεινόμενο διάγραμμα, ενώ παράλληλα οι μαθητές θα κάνουν το ίδιο σε μία κόλλα χαρτί.

4 Τετράγωνα: Καταστατικός Χάρτης

15η Παρέμβαση: «δράση»

Επόμενη λέξη, η οποία θα ενταχθεί στις λεξιλογικές παρεμβάσεις είναι το ουσιαστικό «δράση». Η συγκεκριμένη λέξη φέρει διάφορες σημασίες και χρησιμοποιείται διαφορετικά, ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται. Για αυτό προσεγγίζεται ως εξής:

Αρχικά, όπως προσεγγίστηκαν και οι προηγούμενες πολύσημες λέξεις της εκπαιδευτικής παρέμβασης, σχεδιάζεται οι μαθητές να κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού και έπειτα, η εκπαιδευτικός να επικεντρωθεί στις σημασίες που είναι απαραίτητες στην συγκεκριμένη περίπτωση.

- Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:

δράση:

1. *εκδήλωση της θέλησης του ατόμου, με μία σειρά από πράξεις που αποσκοπούν σε κάτι.*
2. *(φυσική) εκδήλωση μίας φυσικής δύναμης (δράση και αντίδραση)*
3. *επενέργεια*
4. *(λογοτεχνία, θέατρο, κινηματογράφος) το σύνολο των γεγονότων, καθώς αυτά παρουσιάζονται σε μία διαδοχή και αλληλουχία που κινεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη, του θεατή ή του ακροατή.*

Η εκπαιδευτικός προβλέπεται να επικεντρώσει το ενδιαφέρον στις δύο πρώτες χρήσης της λέξης. Έτσι επεξηγεί τις σημασίες, σε περίπτωση που δεν έγιναν κατανοητές: *Η πρώτη χρήση της λέξης αφορά το σύνολο των πράξεων που κάνει ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων για την επίτευξη ενός σκοπού. Η δεύτερη σημασία, αφορά έναν όρο της φυσικής που αναφέρεται σε ένα είδος φυσικής δύναμης, με το οποίο θα ασχοληθούν οι μαθητές/μαθήτριες από το γυμνάσιο και μετά.*

Αφού οι δύο χρήσεις της λέξης γίνουν κατανοητές, η εκπαιδευτικός θα ζητήσει από τα παιδιά να διαβάσουν ξανά το κείμενο στο οποίο εμφανίζεται η λέξη και να αναγνωρίσουν με ποια από τις δύο σημασίες χρησιμοποιείται στο σχολικό βιβλίο. Η σημασία με την οποία χρησιμοποιείται η λέξη δράση στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο είναι η πρώτη, καθώς γίνεται αναφορά στην δράση ενός διεθνούς οργανισμού, δηλαδή στο σύνολο των ενεργειών που κάνει γα να επιτευχθεί ο σκοπός του.

16η Παρέμβαση: «Μη κυβερνητική οργάνωση»

Η επόμενη λεξιλογική παρέμβαση που σχεδιάστηκε, αφορά μία έννοια του γνωστικού αντικειμένου, που παρατηρήθηκε ότι δυσκόλεψε τους μαθητές και τις

μαθήτριες στην κατανόηση της ακριβούς σημασίας της. Για τη συγκεκριμένη παρέμβαση προβλέπεται να εφαρμοστεί η στρατηγική της διατύπωσης υποθέσεων, για τη σημασία της λέξης, με βάση τα συμφραζόμενα, η οποία όμως κατά την υλοποίηση δεν λειτούργησε απόλυτα, για αυτόν τον λόγο αναπροσαρμόστηκε κατά την διάρκεια της διδασκαλίας, όπως θα αναφερθεί στο κεφάλαιο της υλοποίησης. Ο αρχικός, λοιπόν, σχεδιασμός είναι ο ακόλουθος:

Στην αρχή, επειδή στο κείμενο, που εμφανίζεται η λέξη, δεν υπάρχουν επαρκή συμφραζόμενα, η εκπαιδευτικός προβλέπεται να δημιουργήσει βοηθητικά συμφραζόμενα από όλο το κεφάλαιο. Όμως, μπορεί να βοηθήσει η αναφερόμενη οργάνωση και ο στόχος που αναφέρεται, ώστε να καθοδηγήσει η εκπαιδευτικός την συζήτηση στα προηγούμενα κείμενα που αναφέρουν άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις. Έτσι σχεδιάζεται ο παρακάτω πιθανός διάλογος:

Πιθανός Διάλογος:

Εκπ.: Ποια οργάνωση αναφέρεται στο κείμενο ως μη κυβερνητική;

Μαθ.: Η Greenpeace.

Εκπ.: Ποια είναι η δράση της;/ Ποιος είναι ο στόχος της;

Μαθ.: Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Εκπ.: Επομένως, έχει έναν κοινωνικό σκοπό. Γνωρίζετε ποιοι συμμετέχουν σε αυτήν την οργάνωση;

Μαθ.: Δεν αναφέρεται κάτι στο κείμενο για αυτό .

Εκπ.: Σε αυτήν την οργάνωση συμμετέχουν ομάδες πολιτών. Είδαμε άλλες τέτοιες οργανώσεις;

Μαθ.: Ναι, την action aid, τη WWF κ.α.

Εκπ.: Σωστά! Τι αναφέραμε για αυτές τις οργανώσεις; (Ποιοι συμμετέχουν και ποιοι όχι για την επίτευξη του στόχου τους, σε αντίθεση με τους Διεθνείς Οργανισμούς;)

Μαθ.: Α! Στους διεθνής οργανισμούς συμμετέχουν τα κράτη, ενώ στις οργανώσεις αυτές συμμετέχουν ομάδες πολιτών. *(Αυτά αναφέρονται στο σχολικό βιβλίο, χωρίς όμως να αναφέρεται ο όρος μη κυβερνητική οργάνωση)*

Εκπ.: Άρα, ποιοι δεν συμμετέχουν σε αυτές τις οργανώσεις;

Μαθ.: Οι κυβερνήσεις.

Εκπ.: Άρα, στις μη κυβερνητικές οργανώσεις δεν συμμετέχουν οι κυβερνήσεις.

Αφού ο διάλογος φτάσει σε αυτό το επιθυμητό στάδιο, η εκπαιδευτικός, μαζί με τους μαθητές θα δώσουν έναν δικό τους ορισμό για την έννοια αυτή: **Μη κυβερνητικές οργανώσεις είναι οι οργανώσεις που δεν ελέγχονται από τις κυβερνήσεις και έχουν κοινωνικούς σκοπούς, όπως η προστασία του περιβάλλοντος (Greenpeace), η παροχή κοινωνικής και ιατρικής περίθαλψης (Γιατροί χωρίς σύνορα, Ερυθρός Σταυρός), η αντιμετώπιση της φτώχειας (action aid) κ.α.**

3.4.3. Παρεμβάσεις Ενότητας Β' – Κεφάλαιο 1ο

17η & 18η Παρέμβαση: «Οικουμενική Διακήρυξη»

Επόμενες λέξεις για τις οποίες θα σχεδιαστούν παρεμβάσεις είναι οι λέξεις «οικουμενικός» και «διακήρυξη», που συναντώνται στον τίτλο του μαθήματος μαζί, στον όρο «Οικουμενική Διακήρυξη». Ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων αυτών είναι ο ακόλουθος:

«Οικουμενικός»

Ο αρχικός σχεδιασμός που ακολουθεί, κατά την διάρκεια της διδασκαλίας χρειάστηκε να αναδιαμορφωθεί, καθώς δεν λειτούργησε με το συγκεκριμένο δείγμα. Αυτό το κομμάτι θα αναλυθεί, όμως, σε επόμενο κεφάλαιο. Επομένως, αρχικά είχε σχεδιαστεί η εξής παρέμβαση:

Στην αρχή, η εκπαιδευτικός προβλέπεται να δώσει έναν ορισμό για την λέξη: **Οικουμενικός είναι αυτός που σχετίζεται με όλον τον κόσμο.** Έπειτα, θα καταγράψει στον πίνακα, γύρω από το επίθετο, ουσιαστικά που συνοδεύει συνήθως, με την βοήθεια των μαθητών/μαθητριών. Στην συνέχεια, αφού συζητηθεί το διάγραμμα, θα προχωρήσει στην παρέμβαση της λέξης διακήρυξη.

Προτεινόμενο διάγραμμα: «Οικουμενικός»

«Διακήρυξη»

Όπως συνέβη με την λέξη οικουμενικός, έτσι και με την λέξη διακήρυξη, η αρχική παρέμβαση χρειάστηκε να αναδιαμορφωθεί, στην πορεία της διδασκαλίας και της εφαρμογής της. Ο αρχικός σχεδιασμός, όμως, προβλέπει εφαρμογή της προσληπτικής χρήσης λεξικού. Επομένως, τα παιδιά θα αναζητήσουν μόνα τους τη σημασία της λέξης.

- **Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:** διακήρυξη: εξαγγελία ή γνωστοποίηση που γίνεται προφορικά ή γραπτά με επίσημο ή πανηγυρικό τρόπο.1.κείμενο με το οποίο ανακοινώνονται ιδεολογικές, πολιτικές, κοινωνικές ή άλλες αρχές 2. έντυπη αναγγελία με την οποία καλούνται οι ενδιαφερόμενοι να λάβουν μέρος σε κάποια οικονομική διαδικασία.

Στο τέλος, η εκπαιδευτικός, αφού οι μαθητές βρουν τις παραπάνω σημασίες στο λεξικό, τονίζει στους μαθητές ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση η λέξη εμφανίζεται με την πρώτη χρήση και επεξηγεί: *Διακήρυξη είναι ένα μακροσκελές κείμενο με το οποίο ανακοινώνονται επίσημα συγκεκριμένες αρχές, που αφορούν συνήθως τον νόμο και την πολιτική.*

«Οικουμενική Διακήρυξη» - «Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»

Αφού, γίνουν κατανοητές οι σημασίες των λέξεων «οικουμενικός» και «διακήρυξη», οι μαθητές/μαθήτριες θα κλιθούν να τις ενώσουν και με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού, να δώσουν έναν ορισμό για την Οικουμενική Διακήρυξη: **Οικουμενική Διακήρυξη είναι ένα επίσημο έγγραφο/κείμενο, το οποίο ανακοινώνει παγκόσμια συγκεκριμένες ισχύουσες αρχές (για όλα τα κράτη).**

Στο τέλος, η εκπαιδευτικός θα καταλήξει στο εξής σημασιολογικό συμπέρασμα για τον τίτλο του κεφαλαίου, για να γίνει ξεκάθαρο το νόημα του: *Επομένως,* **η οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι το επίσημο κείμενο στο οποίο ανακοινώνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα που ισχύουν για όλο τον κόσμο, για κάθε άνθρωπο, χωρίς καμία εξαίρεση.**

19η Παρέμβαση: «Διεθνής Αμνηστία»

Επόμενος όρος του γνωστικού αντικειμένου, για τον οποίο επιλέχθηκε να σχεδιαστεί παρέμβαση, είναι ο όρος «Διεθνής Αμνηστία». Σχεδιάζεται να γίνει πρώτα μία σύντομη παρέμβαση για την λέξη «αμνηστία», ώστε να μην υπάρξουν απορίες και να γίνει ξεκάθαρο στα παιδιά ότι στην σύμφραση «Διεθνής Αμνηστία», διαφοροποιείται λίγο η σημασία της λέξης:

Αρχικά, προβλέπεται να εφαρμοστεί η προσληπτική χρήση του λεξικού και οι μαθητές/μαθήτριες να αναζητήσουν στο λεξικό τη σημασία της λέξης αμνηστία. Στο λεξικό θα ανακαλύψουν και τις δύο χρήσεις της λέξης, όμως αρχικά θα συζητηθεί η χρήση εκτός της σύμφρασης.

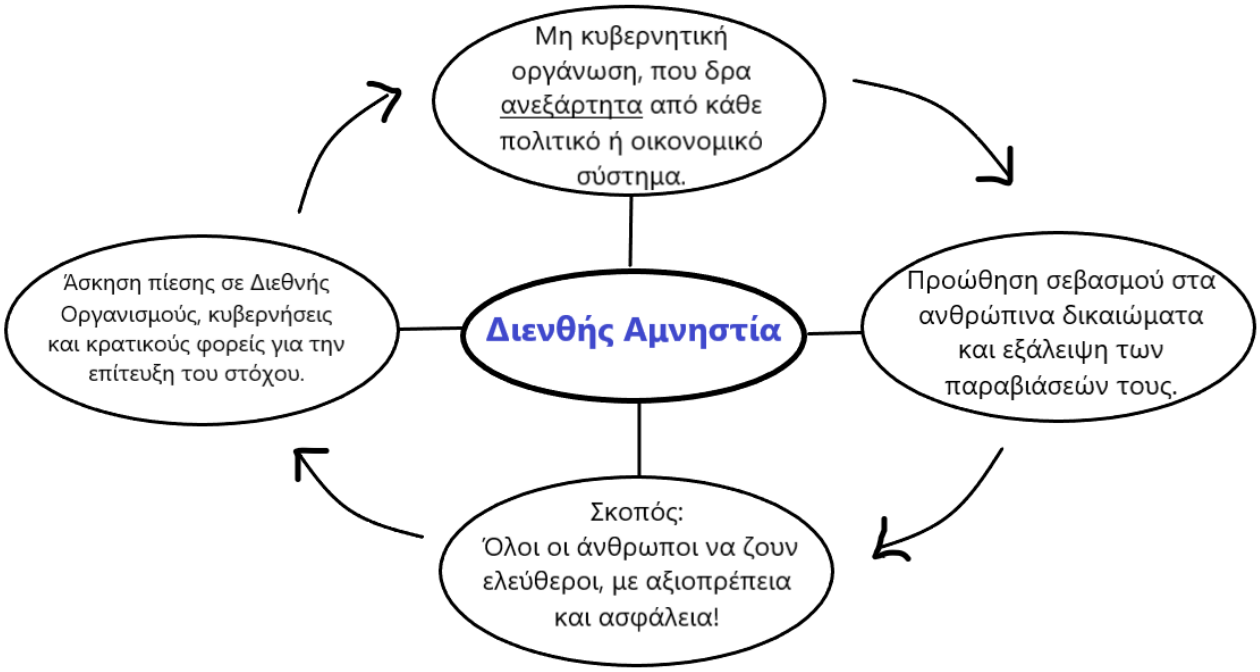
- **Λεξικό Φυτράκη:** Αμνηστία:
  1. Η παραγραφή αδικήματος με ειδικό νόμο
  2. Διεθνής Αμνηστία: μη κυβερνητική οργάνωση που αγωνίζεται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η εκπαιδευτικός, αφού διαβάσουν τους ορισμούς του λεξικού τα παιδιά, σχεδιάζεται να εξηγήσει σύντομα την πρώτη περίπτωση: **Αμνηστία, σύμφωνα με τον πρώτο ορισμό, είναι η ακύρωση ενός αδικήματος / η κατάργηση των συνεπειών του.**

Έπειτα θα επικεντρώσει το ενδιαφέρον στην βασική έννοια του μαθήματος: Στον όρο Διεθνής Αμνηστία, διαφοροποιείται, λίγο, η χρήση της λέξης. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε μία μη κυβερνητική οργάνωση που υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και η οποία μπορεί να ασκήσει πίεση για την παραγραφή ενός αδικήματος, αν θεωρεί ότι παραβιάζονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου ή αν οι κατηγορίες θεωρούνται άδικες.

Στο τέλος, οι μαθητές/μαθήτριες θα δημιουργήσουν ένα σχεδιάγραμμα για την Διεθνή Αμνηστία, με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού και του σχολικού εγχειριδίου. Αυτό θα βοηθήσει τα παιδιά να επεξεργαστούν την έννοια και να κατανοήσουν περισσότερο τον σκοπό και τη δράση της οργάνωσης.

Διάγραμμα: «Διεθνής Αμνηστία»

**Το διάγραμμα μοιάζει με λεξιλογικό χάρτη, όμως δεν περιλαμβάνει παράδειγμα και αντιπαράδειγμα, παρά μόνο ορισμό και χαρακτηριστικά*

20η Παρέμβαση: «εξαλείφω»

Επόμενη λέξη για την οποία θα σχεδιαστεί παρέμβαση είναι το ρήμα «εξαλείφω». Η στρατηγική που επιλέγεται για την συγκεκριμένη παρέμβαση είναι η διατύπωση υποθέσεων, για την σημασία της λέξης, με βάση τα συμφραζόμενα

Στην αρχή, οι μαθητές/μαθήτριες θα διαβάσουν το κείμενο του σχολικού βιβλίου. Έπειτα, η εκπαιδευτικός θα διαβάσει δεύτερη φορά το τμήμα του κειμένου, που περιλαμβάνει την λέξη, δίνοντας έμφαση σε αυτήν. Στην συνέχεια, θα συζητήσει με τα παιδιά τα συμφραζόμενα που υπάρχουν και θα δημιουργήσει βοηθητικά συμφραζόμενα, καθώς τα ήδη υπάρχοντα δεν επαρκούν για την διατύπωση κάποιας υπόθεσης. Έτσι η εκπαιδευτικός θα καθοδηγήσει τους μαθητές με ερωτήσεις, οι οποίες θα δημιουργήσουν κατάλληλα συμφραζόμενα μέσα στα όσα ήδη αναφέρονται στο κείμενο.

Η **Διεθνής Αμνηστία** είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση που υποστηρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα μέλη της παρά τη διαφορετική τους προέλευση και τις πεποιθήσεις, υπηρετούν έναν κοινό στόχο: όλοι οι άνθρωποι να ζουν με αξιοπρέπεια, ελεύθεροι και πραγματικά ασφαλείς.
Η Διεθνής Αμνηστία συμβάλλει στην προστασία των ανθρώπων ολόκληρου του κόσμου αποκαλύπτοντας τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσπαθώντας να τις εξαλείψει.

Σχεδιάζεται ο παρακάτω πιθανός διάλογος, όπως και στις προηγούμενες παρεμβάσεις που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη στρατηγική, για να μπορέσει η εκπαιδευτικός να βοηθήσει τους/τις μαθητές/τριες να καταλήξουν σε μία ορθή υπόθεση για την σημασία της λέξης.

Πιθανός διάλογος:

Εκπ.: Αφού διαβάσατε το κείμενο, καταλάβατε τι προσπαθεί να κάνει η Διεθνής Αμνηστία;

Μαθ.: Να προστατέψει τους ανθρώπους και τα δικαιώματά τους.

Εκπ.: Και με ποιο τόπο συμβάλλει στην προστασία των ανθρώπων; (έτσι γίνεται η αναφορά στο βιβλίο)

Μαθ.: Αποκαλύπτοντας τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσπαθώντας να τις εξαλείψει. (Έτσι ακριβώς εμφανίζεται η απάντηση στο κείμενο, επομένως αναμένεται τα παιδιά να το διαβάσουν από εκεί)

Εκπ.: Τι εννοείτε να τις εξαλείψουν; Γνωρίζεται τι σημαίνει η λέξη αυτή;

Μαθ.: (Αναμένεται να μην δώσουν τα παιδιά κάποια απάντηση ή να απαντήσουν ότι δεν είναι σίγουροι/ες)

Εκπ.: Προστατεύονται τα δικαιώματα αν παραβιάζονται;

Μαθ.: Όχι.

Εκπ.: Άρα για να τα προστατέψει, θα αφήνει να υπάρχουν οι παραβιάσεις αυτές;

Μαθ.: Όχι, θα πρέπει να μην υπάρχουν!

Εκπ.: Άρα, θα πρέπει να τις κάνει να μην υπάρχουν. Επομένως τι μπορεί να σημαίνει το ρήμα εξαλείφω, αφού η Διεθνής Αμνηστία δεν θέλει να υπάρχουν παραβιάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα;

Μαθ.: Εξαφανίζω (είναι μία πιθανή απάντηση των μαθητών/τριών ή μπορεί να αναφέρουν και την σημασία ως «κάνω κάτι να μην υπάρχει»)

Εκπ.: Επομένως εξαλείφω κάτι, σημαίνει ότι το εξαφανίζω, το καταργώ.

Μετά την παραπάνω συζήτηση και αφού τα παιδιά θα έχουν καταλήξει σε κάποια υπόθεση, η εκπαιδευτικός θα τους δώσει έναν καταστασιακό ορισμό: **Εξαλείφω κάτι όταν το εξαφανίζω, το κάνω να μην υπάρχει ή το διαγράφω.**

21η Παρέμβαση: «κατοχυρώνω» -«κατοχύρωση δικαιωμάτων»

Το ρήμα «κατοχυρώνω» είναι η επόμενη λέξη για την οποία θα σχεδιαστεί παρέμβαση και συναντάται στο σχολικό εγχειρίδιο στη σύμφραση «κατοχυρώνω δικαιώματα». Η στρατηγική που σχεδιάζεται να εφαρμοστεί αρχικά, είναι η προσληπτική χρήση του λεξικού. Επομένως οι μαθητές/τριες θα αναζητήσουν στο λεξικό τη σημασία της λέξης και έπειτα θα την συζητήσουν στην τάξη μαζί με την εκπαιδευτικό.

- **Λεξικό Φυτράκη:** κατοχυρώνω: εξασφαλίζω, προστατεύω

Μετά την αναζήτηση η εκπαιδευτικός θα συμπληρώσει τον ορισμό του λεξικού, για να γίνει περισσότερο κατανοητός και θα προχωρήσει στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων: Επομένως, **κατοχυρώνω σημαίνει εξασφαλίζω κάτι ή το προστατεύω, ώστε να είμαι σίγουρος/σίγουρη ότι δεν θα το χάσω**. Αφού δώσει των ορισμό θα ρωτήσει τα παιδιά: *Αφού γνωρίζουμε την σημασία της λέξης, τι εννοείται στο βιβλίο με τη φράση «…να κατοχυρώσει τα ανθρώπινα δικαιώματα…» ;* Και αφού οι μαθητές/μαθήτριες κάνουν τον απαραίτητο συσχετισμό, θα καταλήξουν μαζί στον εξής καταστατικό ορισμό: **Κατοχυρώνω ένα δικαίωμα όταν εξασφαλίζω ότι θα ισχύει, συνήθως με νομικά μέσα και δεν κινδυνεύει να καταργηθεί.**

Στο τέλος, η εκπαιδευτικός θα τονίσει και την σύμφραση «κατοχύρωση δικαιωμάτων» αναφέροντας: **Κατοχύρωση δικαιωμάτων είναι η διασφάλιση της ισχύος των δικαιωμάτων και της διατήρησής της. Δηλαδή, η εξασφάλιση ότι τα δικαιώματα ισχύουν και θα συνεχίσουν να ισχύουν, χωρίς να κινδυνεύουν να καταργηθούν.**

3.4.4. Παρεμβάσεις Ενότητας Β' – Κεφάλαιο 2ο

22η & 23η Παρέμβαση: «ισχύς» - «τίθεμαι» - «τίθεμαι σε ισχύ»

Άλλη μία λέξη, για την οποία θα σχεδιαστεί παρέμβαση είναι η λέξη «ισχύς», η οποία συναντάται στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου στη σύμφραση «τίθεμαι σε ισχύ», για την οποία επίσης θα γίνει παρέμβαση μαζί με την λέξη «τίθεμαι».

«Ισχύς»

Στην αρχή θα προσεγγιστεί η λέξη ισχύς, για την οποία προβλέπεται αρχικά οι μαθητές/μαθήτριες να κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού, ώστε να ανακαλύψουν μόνοι/ες τους τις διαφορετικές χρήσεις και σημασίες της λέξης. Μετά, η εκπαιδευτικός θα επικεντρώσει το ενδιαφέρον των παιδιών σε μερικές από αυτές και θα τις επεξηγήσει.

Λεξικό Φυτράκη:

ισχύς:

1. *σωματική ή υλική δύναμη*
2. *εξουσία, δύναμη επιβολής (από θέση ισχύος)*
3. *κοινωνική ή πολιτική επιρροή*
4. *(νομ.) εγκυρότητα*
5. *(φυσική) η ποσότητα της ενέργειας που παράγεται ή απορροφάται από ένα σύστημα στη μονάδα του χρόνου*

Η εκπαιδευτικός θα ζητήσει αρχικά από τους μαθητές να βρουν το κοινό των παραπάνω σημασιών. Οι μαθητές/μαθήτριες πιθανόν να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι όλες οι σημασίες έχουν κοινή αναφορά σε κάποια μορφή δύναμης, εκτός από την εγκυρότητα, την οποία αναμένεται να μην μπορούν να εξηγήσουν. Τότε, η εκπαιδευτικός θα αναφέρει ότι η συγκεκριμένη σημασία χρησιμοποιείται σε νομικά πλαίσια και αφορά μιας μορφής δύναμη, την νομική καθώς ότι είναι σε νομική ισχύ είναι «δυνατότερο», ανώτερο δηλαδή, και από τις κυβερνήσεις. Έπειτα, θα επικεντρωθεί στους ορισμούς 2, 3 και 4, αφού πρώτα ξεκαθαρίσει ότι ο πέμπτος ορισμός αφορά έναν όρο τις φυσικής που αναφέρεται σε μία μορφή δύναμης, την οποία θα δουν σε μεγαλύτερες τάξεις, στο γνωστικό αντικείμενο της φυσικής.

Για τον ορισμό 2 επεξηγεί: *Αναφέρεται στο κύρος που έχει κάποιος και στην κοινωνική του θέση.* Για τον ορισμό 3 αναφέρει: *Ο ορισμός αυτός αναφέρεται στο πόσο εύκολα επηρεάζει κάποιος ένα σύνολο, από την κοινωνική θέση στην οποία βρίσκεται (π.χ. η ισχύς που έχουν τα λόγια ενός πολιτικού, είναι ο βαθμός στον οποίο*

μπορεί να επηρεάσει τους πολίτες). Για τον ορισμό 4 (που είναι και η σημασία που έχει η λέξη στο σχολικό βιβλίο), επεξηγεί: **Η ισχύς ως εγκυρότητα είναι η ιδιότητα εκείνου που εφαρμόζεται (π.χ. η ιδιότητα που έχει ένας νόμος που εφαρμόζεται και μπορεί να επιφέρει τα αποτελέσματα των όσων αναφέρει). Για παράδειγμα ένας νόμος είναι σε ισχύ/έχει εγκυρότητα όταν μπαίνουν σε εφαρμογή τα όσα αναφέρει και τηρούνται από όλους.**

Τέλος, αφού γίνουν κατανοητές οι σημασίες από τους μαθητές, η εκπαιδευτικός θα τονίσει ότι στο κείμενο η λέξη ισχύς χρησιμοποιείται με την έννοια της νομικής εγκυρότητας και θα προσχωρήσει στην παρέμβαση του ρήματος τίθεμαι.

«τίθεμαι»

Για την παρέμβαση του ρήματος τίθεμαι δεν θα εφαρμοστεί κάποια συγκεκριμένη στρατηγική. Αποφεύγεται η προσληπτική χρήση του λεξικού, καθώς το ρήμα θέτω και η παθητική του φωνή έχουν αρκετές σημασίες, οι οποίες θα μπερδέψουν τα παιδιά του δείγματος. Επομένως, η εκπαιδευτικός θα εξηγήσει στους μαθητές και τις μαθήτριες την σημασία που έχει στην συγκεκριμένη περίπτωση και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται:

Το τίθεμαι είναι η παθητική φωνή του ρήματος θέτω. Το ρήμα έχει διάφορες χρήσεις και συχνά εμφανίζεται σε φράσεις όπως «θέτω ένα ερώτημα/ζήτημα», «θέτω βάσεις», «θέτω σε εφαρμογή». Η κυρίαρχη σημασία του είναι το βάζω ή το τοποθετώ. Η παθητική του φωνή, δηλαδή το ρήμα τίθεμαι χρησιμοποιείται κυρίως με την σημασία του μπαίνω. Με αυτήν την σημασία χρησιμοποιείται και στο σχολικό βιβλίο. Επομένως, το ρήμα τίθεται, στο κείμενο που διαβάσαμε, σημαίνει μπαίνει. ***(τίθεμαι = μπαίνω)***

«τίθεμαι σε ισχύ»

Έπειτα θα ζητήσει από τα παιδιά να δώσουν έναν ορισμό, με την βοήθειά της, για τη σύμφραση «τίθεμαι σε ισχύ». Προτείνονται οι εξής ορισμοί για την καθοδήγηση της εκπαιδευτικού: **Τίθεμαι σε ισχύ σημαίνει μπαίνω σε ισχύ, αποκτώ νομική εγκυρότητα./ Τίθεμαι σε ισχύ σημαίνει γίνομαι νομικά έγκυρος - κατοχυρώνεται η εφαρμογή μου. (Η έκφραση χρησιμοποιείται κυρίως σε νομικά πλαίσια για νόμους, συμβάσεις και διακηρύξεις)**

Τέλος, οι μαθητές/μαθήτριες θα εφαρμόσουν την στρατηγική των τεσσάρων τετραγώνων σε μία κόλλα χαρτί, χωρίς όμως να προσθέσουν αντιπαράδειγμα. Στην θέση του αντιπαραδείγματος θα βάλουν το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται η σύμφραση.

4 Τετράγωνα (χωρίς αντιπαράδειγμα): «τίθεμαι σε ισχύ»

24η Παρέμβαση: «υπερασπιστής»

Επόμενη λέξη για την οποία θα σχεδιαστεί παρέμβαση είναι η λέξη «υπερασπιστής». Η στρατηγική που επιλέχθηκε είναι αυτή της μορφολογικής ανάλυσης σε συνδυασμό με την προσληπτική χρήση του λεξικού.

Αρχικά η εκπαιδευτικός θα εξηγήσει ότι η λέξη είναι παράγωγη του ρήματος υπερασπίζομαι και μετά θα ζητήσει από τους/τις μαθητές/τριες να προσπαθήσουν να χωρίσουν την λέξη στα δύο συνθετικά της. Αν δεν τα καταφέρουν θα τους βοηθήσει ώστε να καταλήξουν στον σωστό διαχωρισμό:

Η λέξη υπερασπίζομαι αποτελείται από το πρόθημα **υπερ-** και το ουσιαστικό **ασπίδα**. (Προσοχή, η εκπαιδευτικός αναφέρει ότι το υπερ- αφορά το πρόθημα που λειτουργεί ως α' συνθετικό σε ορισμένες λέξεις και όχι την πρόθεση υπέρ, παρόλο που η σημασία τους είναι ίδια):

υπερ- + ασπίδα → υπερασπίζομαι

Έπειτα, η εκπαιδευτικό εξηγεί στους μαθητές την σημασία του προθήματος: *Το πρόθημα υπερ χρησιμοποιείται ως α' συνθετικό για να χαρακτηρίσει μία πράξη που γίνεται για την προστασία κάποιου.* Μετά, προτείνεται οι μαθητές/μαθήτριες να κάνουν προσληπτική χρήση του λεξικού και να αναζητήσουν μόνοι/ες τους την σημασία της λέξης ασπίδα.

❖ **Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:**

ασπίδα:

- *αρχαίο αμυντικό όπλο*
- *κατασκευή που προστατεύει από κάποιον κίνδυνο*
- *(μτφ.) σύνολο προστατευτικών μέτρων/ προστασία*

Αφού τα παιδιά βρουν τις σημασίες που υπάρχουν στο λεξικό, θα κλιθούν να βρουν το κοινό τους στοιχείο, που είναι ο προστατευτικός ρόλος. Μετά, η εκπαιδευτικός θα διευκρινίσει στα παιδιά πως στη λέξη υπερασπίζομαι, το ουσιαστικό ασπίδα εμφανίζεται, κυρίως, με τη μεταφορική του χρήση. Επομένως, **ασπίδα = προστασία.** Έπειτα, θα δώσει έναν ξεκάθαρο ορισμό για το ρήμα: **Υπερασπίζομαι κάποιον όταν ενεργώ/πράττω για την προστασία του έναντι σε κάποιον κίνδυνο, όταν τον προστατεύω.**

Μετά που θα ολοκληρωθούν οι παραπάνω διαδικασίες, οι μαθητές/τριες, με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού θα κλιθούν να δώσουν έναν ορισμό για την αρχική τους λέξη «υπερασπιστής»: **Υπερασπιστής είναι αυτός που υπερασπίζεται, δηλαδή που προστατεύει κάποιον.**

25η Παρέμβαση: «Συνήγορος» - «Συνήγορος του Πολίτη»

Επόμενη λέξη, η οποία θα πλαισιωθεί με παρέμβαση είναι η λέξη «συνήγορος», η οποία συναντάται στον όρο «Συνήγορος του Πολίτη». Επομένως, προτείνεται να γίνει πρώτα η παρέμβαση για τη λέξη συνήγορος και μετά να διευκρινιστεί ο όρος του Συνηγόρου του Πολίτη, με τη βοήθεια ενός λεξιλογικού χάρτη.

«Συνήγορος»

Στην αρχή προτείνεται να εφαρμοστεί η προσληπτική χρήση του λεξικού για τη λέξη συνήγορος. Αφού οι μαθητές/μαθήτριες αναζητήσουν την σημασία της στο λεξικό, θα συζητήσουν το αποτέλεσμα της αναζήτησης μαζί με την εκπαιδευτικό. Επιπλέον, η εκπαιδευτικός θα συμπληρώσει τους ορισμούς του λεξικού και θα επεξηγήσει τις σημασίες που δίνει αν χρειαστεί:

❖ **Πύλη, λεξικό της κοινής νεοελληνικής:**

Συνήγορος:

- *(νομ.) δικηγόρος που αναλαμβάνει των συμφερόντων του διαδίκου ή του κατηγορουμένου*
- *αυτός που αναλαμβάνει να υποστηρίξει, να υπερασπιστεί ένα πρόσωπο, μία υπόθεση ή μία άποψη*

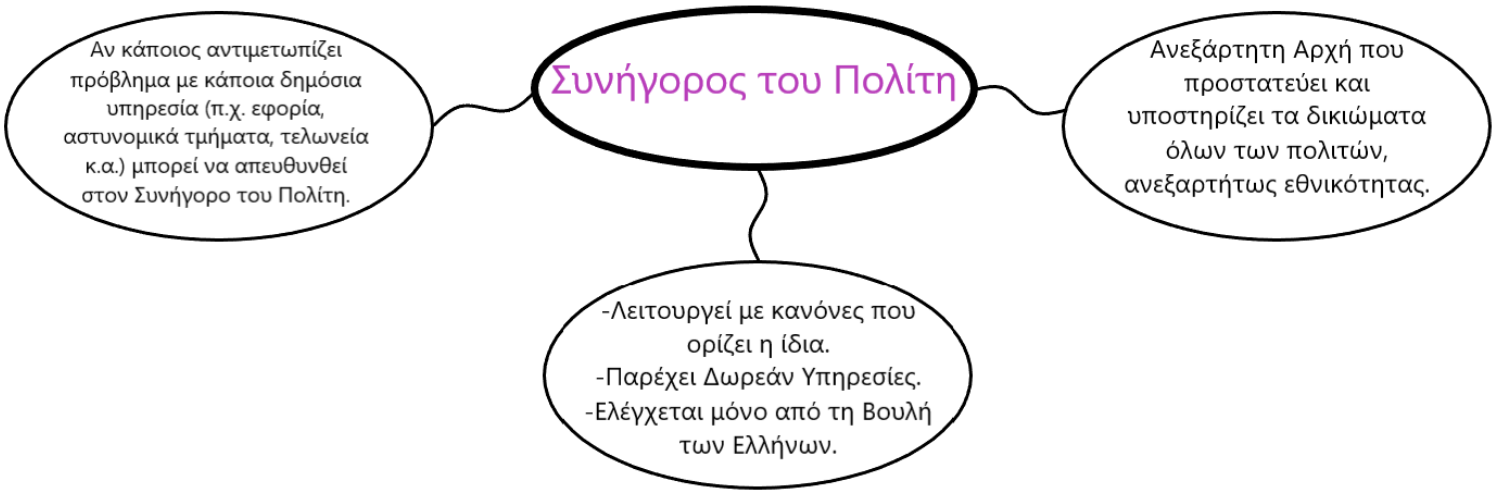
Η εκπαιδευτικός συμπληρώνει και επεξηγεί: *Ο πρώτος ορισμός αναφέρεται σε νομικό όρο και αναφέρεται στον δικηγόρο που υπερασπίζεται τον πελάτη του στο δικαστήριο. Η δεύτερη σημασία είναι περισσότερο γενική και αναφέρεται στον υπερασπιστή/υποστηρικτή.*

«Συνήγορος του Πολίτη»

Αφού γίνει ξεκάθαρη η σημασία της λέξης, η εκπαιδευτικός θα δώσει έναν σύντομο ορισμό για τον όρο συνήγορος του πολίτη, βασισμένη στο σχολικό εγχειρίδιο: **Συνήγορος του Πολίτη είναι μία Ανεξάρτητη Αρχή που υποστηρίζει και προστατεύει τα δικαιώματα όλων των πολιτών, ανεξαρτήτως εθνικότητας.**

Μετά θα ζητήσει από τους μαθητές να διαβάσουν ξανά το κείμενο και με τις πληροφορίες που βρίσκονται σε αυτό, αλλά και τον ορισμό που τους έδωσε, να φτιάξουν έναν λεξιλογικό χάρτη, χωρίς αντιπαράδειγμα. Προτείνεται ο παρακάτω λεξιλογικός χάρτης, για διευκόλυνση της εκπαιδευτικού:

Λεξιλογικός χάρτης (χωρίς αντιπαράδειγμα): «Συνήγορος του Πολίτη»

3.5. Υλοποίηση Λεξιλογικών Παρεμβάσεων

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στις λεξιλογικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στη σχολική τάξη με το αναφερόμενο δείγμα της έρευνας, στις δυσκολίες που εμφανίστηκαν, καθώς και στις αναδιαμορφώσεις που χρειάστηκαν να γίνουν σε αυτές, ώστε να επιτευχθεί η λεξιλογική ενίσχυση.

1η Υλοποιημένη Παρέμβαση: «εξαπλώνομαι»

(Διάρκεια υλοποίησης: 7 λεπτά)

Κατά την εφαρμογή του αρχικού σχεδιασμού της παρέμβασης για το ρήμα εξαπλώνομαι, προέκυψαν αρκετές παρανοήσεις, καθώς τα συμφραζόμενα αλλά και η ανάλυση της μορφολογίας της λέξης μπέρδεψε τους μαθητές και τις μαθήτριες. Δημιουργήθηκαν, επίσης και ερωτήματα όπως «γιατί δεν υπάρχει μόνο η λέξη απλώνεται, αφού έχει την ίδια σημασία;». Επομένως η εκπαιδευτικός, σταμάτησε την εφαρμογή της στρατηγικής της διατύπωσης υποθέσεων, για τη σημασία της λέξης, με βάση τα συμφραζόμενα και προχώρησε στην εφαρμογή της προσληπτικής χρήσης του λεξικού. Έτσι, τα παιδιά αναζήτησα τη σημασία της λέξης στο λεξικό:

- **Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής:**

εξαπλώνω –ομαι:

α. αυξάνω τη γεωγραφική έκταση που καλύπτει κάτι, προκαλώ εξάπλωση, επεκτείνω (παθητική) εμφανίζομαι σε περισσότερες περιπτώσεις, αποκτώ όλο και περισσότερες διαστάσεις.

β. κάνω κάτι γνωστό ή αποδεκτό από περισσότερους ανθρώπους, διαδίδω

Αφού τα παιδιά διάβασαν τους ορισμούς στο λεξικό, η εκπαιδευτικός τα ρώτησε ποια από τις δύο σημασίες είναι αυτή που εμφανίζεται στην πρόταση του σχολικού εγχειριδίου «Η ρύπανση του περιβάλλοντος που εξαπλώνεται σε όλο τον πλανήτη». Οι μαθητές/μαθήτριες απάντησαν ότι η σημασία που έχει η λέξη στο σχολικό βιβλίο είναι η πρώτη και στο τέλος μαζί με την εκπαιδευτικό κατέληξαν στον εξής δικό τους ορισμό: **Εξαπλώνομαι όταν επεκτείνομαι, όταν αποκτώ όλο και περισσότερες διαστάσεις.** Έπειτα, η εκπαιδευτικός διάβασε την πρόταση του βιβλίου ξανά, χρησιμοποιώντας όμως τον ορισμό των παιδιών, αντί της λέξης εξαπλώνομαι: «Η ρύπανση που επεκτείνεται σε όλο τον πλανήτη.»

2η Υλοποιημένη Παρέμβαση: «Αλληλοβοήθεια»

(Διάρκεια υλοποίησης: 5 λεπτά)

Ο αρχικός σχεδιασμός για τη συγκεκριμένη παρέμβαση ήταν η εφαρμογή της στρατηγικής της μορφολογικής ανάλυσης. αφού πρώτα η εκπαιδευτικός ρωτήσει τα παιδιά αν γνωρίζουν την σημασία της λέξης. Αντίθετα με τα όσα αναμένονταν, τα παιδιά δεν γνώριζαν καθόλου την σημασία της λέξης και δεν την είχαν συναντήσει ξανά, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους. Έτσι, η εκπαιδευτικός προχώρησε κατευθείαν

στην μορφολογική ανάλυση, στην οποία επίσης τα παιδιά αδυνατούσαν να συμμετάσχουν. Επιπλέον, όταν ανέλυσε η εκπαιδευτικός την λέξη στα επιμέρους συνθετικά (αλληλο- + βοήθεια → αλληλοβοήθεια) , οι μαθητές/τριες δυσκολεύτηκαν να κατανοήσουν την σημασία του πρώτου συνθετικού (αλληλο-), καθώς δεν το είχαν συναντήσει ξανά. Παρόλα αυτά, αφού ολοκληρώθηκε η ανάλυση και η εκπαιδευτικός κατέληξε στην σημασία της λέξης, τα παιδιά την κατανόησαν. Όμως, δεν μπορούσαν να συμμετάσχουν στην διαδικασία της εφαρμογής της στρατηγικής. Αυτό ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έχουν λειτουργήσει έτσι ξανά, ή στο ότι τους δυσκόλευε το πρώτο συνθετικό, καθώς τους ήταν άγνωστο.

Παρόλο που η στρατηγική δεν λειτούργησε ως διαδικασία, τα παιδιά κατανόησαν την σημασία της λέξης από τον τελικό ορισμό στον οποίο κατέληξε η εκπαιδευτικός και το παράδειγμα που έδωσε στο τέλος: ***Άρα αλληλοβοήθεια είναι η βοήθεια που προσφέρουν δύο ή περισσότερα πρόσωπα μεταξύ τους, ο ένας στον άλλον. Για παράδειγμα: Η Μαρία βοηθάει το Νίκο και ο Νίκος βοηθάει την Μαρία. Άρα ο Νίκος και η Μαρία αλληλοβοηθιούνται, βοηθούν, δηλαδή, ο ένας τον άλλον.***

Συμπερασματικά, θα ήταν λιγότερο χρονοβόρο και ίσως περισσότερο αποτελεσματικό (για το συγκεκριμένο δείγμα), αν οι μαθητές και οι μαθήτριες έκαναν προσληπτική χρήση του λεξικού και έβρισκαν με αυτόν τον τρόπο τη σημασία της λέξης. Ο λόγος που η εκπαιδευτικός δεν σταμάτησε την εφαρμογή της στρατηγικής, ήταν το ενδιαφέρον που έδειξαν οι μαθητές για την διαδικασία και το γεγονός ότι η στρατηγική αυτή θα είναι χρήσιμη για τα παιδιά σε άλλες περιπτώσεις. Επομένως, είναι χρήσιμο, έστω και να βλέπουν για αρχή, πως εφαρμόζεται η στρατηγική. Σε περίπτωση που ο ορισμός της εκπαιδευτικού δεν ήταν αρκετός για την κατανόηση της σημασίας της λέξης από τα παιδιά, τότε θα προχωρούσε στην αναζήτησής της στο λεξικό.

3η Υλοποιημένη Παρέμβαση: «μη κυβερνητική οργάνωση»

(Διάρκεια υλοποίησης: 6-7 λεπτά)

Για την συγκεκριμένη παρέμβαση ο αρχικός σχεδιασμός ήταν οι μαθητές/μαθήτριες να διατυπώσουν υποθέσεις, για την σημασία του όρου, με βάση τα συμφραζόμενα. Και σε αυτήν την παρέμβαση τα παιδιά δυσκολεύτηκαν αρκετά, τόσο στο να βρουν τα υπάρχοντα συμφραζόμενα, όσο και στο να παρακολουθήσουν και να κατανοήσουν τα βοηθητικά συμφραζόμενα που δημιουργούσε η εκπαιδευτικός.

Αδυνατούσαν να συμμετάσχουν στο διάλογο και να καταλήξουν σε κάποια υπόθεση, καθώς μπερδεύτηκαν αρκετά με την αναζήτηση συμφραζομένων που θα τους βοηθούσαν. Έτσι, η εκπαιδευτικός σταμάτησε την συγκεκριμένη διαδικασία και εξήγησε με έναν δικό της ορισμό και με παραδείγματα, την σημασία της λέξης: **Μη κυβερνητικές οργανώσεις είναι οι οργανώσεις στις οποίες συμμετέχουν ομάδες πολιτών και που δεν ελέγχονται από τις κυβερνήσεις. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν κοινωνικούς σκοπούς, όπως η προστασία του περιβάλλοντος (Greenpeace), η παροχή κοινωνικής και ιατρικής περίθαλψης (Γιατροί χωρίς σύνορα, Ερυθρός Σταυρός), η αντιμετώπιση της φτώχειας (action aid) κ.α.** Τα παιδιά ξεκαθάρισαν, έτσι, την σημασία των μη κυβερνητικών οργανώσεων και έπειτα μπόρεσαν να αναζητήσουν και άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις και να ανακαλύψουν πληροφορίες για την δράση τους.

4η & 5η Υλοποιημένη Παρέμβαση: «Οικουμενική Διακήρυξη»

(Διάρκεια υλοποίησης: 12 λεπτά)

«Οικουμενικός»

Για την λέξη οικουμενικός, αρχικά είχε σχεδιαστεί να δοθεί στα παιδιά ένας ορισμός από την εκπαιδευτικό και έπειτα ένα διάγραμμα με διάφορα ουσιαστικά που συνοδεύει συνήθως το επίθετο οικουμενικός. Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της παρέμβασης, το διάγραμμα μπέρδεψε τα παιδιά, με αποτέλεσμα να μην επικεντρωθούν στην σημασία της λέξης, αλλά στα ουσιαστικά που συνοδεύει και στο γιατί συνοδεύει τα αναφερόμενα στο διάγραμμα ουσιαστικά. Έτσι, η εκπαιδευτικός ζήτησε από τα παιδιά να ξεχάσουν για λίγο το διάγραμμα και τους εξήγησε ότι η λέξη οικουμενικός παράγεται από το ουσιαστικό οικουμένη, για να επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους στη λέξη. Έπειτα, τους ζήτησε να αναζητήσουν την λέξη οικουμένη στο λεξικό. Δεν αναζήτησαν κατευθείαν τη λέξη οικουμενικός, καθώς ο ορισμός που δίνεται είναι: *αυτός που αναφέρεται στην οικουμένη*.

Πύλη, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής: οικουμένη: ολόκληρη η γη – υφήλιος, κόσμος.

Έπειτα, τους εξήγησε ότι οικουμενικός είναι αυτός που αναφέρεται στην οικουμένη και τους ζήτησε να δώσουν έναν δικό τους ορισμό. Ο ορισμός που έδωσαν ήταν: *Οικουμενικός είναι αυτός που αναφέρεται σε όλη τη γη, σε όλο τον κόσμο.* Η

εκπαιδευτικός συμπλήρωσε: Άρα, **οικουμενικός είναι εκείνος που αναφέρεται σε όλη τη γη, δηλαδή ο παγκόσμιος.**

«Διακήρυξη»

Στη συνέχεια η εκπαιδευτικός προχώρησε στη λέξη διακήρυξη. Ο αρχικός σχεδιασμός ήταν να κάνουν οι μαθητές/μαθήτριες προσληπτική χρήση του λεξικού και τελικά λειτούργησε, όμως, επειδή ο ορισμός ήταν περίπλοκος και δυσκόλευε τους μαθητές, η εκπαιδευτικός τους έδειξε σύντομα το αρχείο της οικουμενικής διακήρυξης, ώστε να καταλάβουν ακριβώς σε τι αναφέρεται ο όρος.

Άρα, αφού τα παιδιά αναζήτησαν τη λέξη στο λεξικό (βρήκαν 2 σημασίες, αναφέρονται αναλυτικά στο σκέλος του σχεδιασμού), η εκπαιδευτικός διευκρίνισε την σημασία με την οποία χρησιμοποιείται ο όρος στο σχολικό βιβλίο και την επεξήγησε: *Διακήρυξη είναι ένα μακροσκελές κείμενο με το οποίο ανακοινώνονται επίσημα συγκεκριμένες αρχές, που αφορούν συνήθως το νόμο και την πολιτική.* Έπειτα, αναφέρθηκε στην οικουμενική διακήρυξη, όπως προβλεπόταν στον αρχικό σχεδιασμό και στην διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου: **Η οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι το επίσημο κείμενο στο οποίο ανακοινώνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα που ισχύουν για όλο τον κόσμο, για κάθε άνθρωπο, χωρίς καμία εξαίρεση.** Στο τέλος έδειξε την οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ώστε να δουν πως είναι ακριβώς το συγκεκριμένο κείμενο. (Ακολουθήθηκε αναλυτικά ο τρόπος παρέμβασης όπως αναφέρεται στον σχεδιασμό, για αυτό δεν αναλύονται διεξοδικά όλα τα βήματα)

Λεξικό Μαθητών

Στο τέλος κάθε υλοποιημένης παρέμβασης οι μαθητές και οι μαθήτριες έγραφαν τις σημασίες των λέξεων των παρεμβάσεων σε ένα τετράδιο-λεξικό. Στο τετράδιο-λεξικό, μπορούν να κολλάνε κάτω από την κάθε λέξη τα αντίστοιχα σχεδιαγράμματα, διαγράμματα Venn, 4 τετράγωνα και τους λεξιλογικούς και εννοιολογικούς χάρτες. Μπορούν επίσης να σημειώνουν και οποιεσδήποτε άλλες άγνωστες λέξεις με τις σημασίες τους. Με αυτόν τον τρόπο θα είναι συγκεντρωμένο όλο το λεξιλόγιο και θα μπορούν τα παιδιά να ανατρέχουν σε αυτό αν χρειαστεί. Η ιδέα της δημιουργίας λεξικού από τους μαθητές και τις μαθήτριες ανήκει στις Ηλιοπούλου και Πλουσίου (2022) και σύμφωνα με εκείνες είναι ένας ευχάριστος και δημιουργικός τρόπος συγκέντρωσης και καταγραφής του νέου λεξιλογίου που προσλαμβάνουν τα παιδιά.

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα Έρευνας

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας παρουσιάζονται μέσα από την αξιολόγηση του σχεδιασμού και της υλοποίησης των λεξιλογικών παρεμβάσεων. Αναφέρονται επίσης στην σύγκριση της επίδοσης των μαθητών/τριών πριν και μετά την παρατήρηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας αφορούν αποκλειστικά το αναφερόμενο ως δείγμα έρευνας και δεν μπορούν να γενικευτούν.

4.1. Αξιολόγηση Σχεδιασμού Παρεμβάσεων

Κατά την πορεία του σχεδιασμού των λεξιλογικών παρεμβάσεων παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επιλεγμένων λέξεων δεν προσφερόταν για την εφαρμογή στρατηγικών, πέραν της προσληπτικής χρήσης λεξικού, καθώς, δεν υπήρχαν τα απαραίτητα δεδομένα για την εφαρμογή τους. Για παράδειγμα, σε κάποιες περιπτώσεις τα βοηθητικά συμφραζόμενα και τα συμφραζόμενα του βιβλίου ήταν δυσνόητα για τα παιδιά, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εφαρμοστεί η διατύπωση υποθέσεων, για τη σημασία της λέξης, με βάση τα συμφραζόμενα. Επιπλέον, μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό του λεξιλογίου αποτελούσε σύνθετες λέξης και από αυτό ελάχιστες ήταν εκείνες που προσφέρονταν για μορφολογική ανάλυση. Αυτό συνέβη, γιατί δεν ήταν γνωστά στα παιδιά όλα τα συνθετικά από τα οποία αποτελούνταν οι λέξεις, ή κάποια συνθετικά (όπως για παράδειγμα το πρόθημα εκ- στην λέξη εξαλείφω), δεν προσέδιδαν ακριβή σημασία στη λέξη, ώστε να γίνει ξεκάθαρη για τα παιδιά. Όσον αφορά τις στρατηγικές των τεσσάρων τετραγώνων και του λεξιλογικού χάρτη, υπήρχαν λέξεις για τις οποίες δεν μπορούσαν να δοθούν αρκετά χαρακτηριστικά ώστε να πλαισιωθεί η στρατηγική. Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις, δεν μπορούσε να δοθεί εύκολα ένα αντιπαράδειγμα για τη σημασία της λέξης, ώστε να συμπληρωθεί το διάγραμμα. Σε αυτήν την περίπτωση, όταν χρειάστηκε, η ερευνήτρια εφάρμοσε την στρατηγική χωρίς αυτό.

Επομένως, σε ένα μεγάλο ποσοστό των λεξιλογικών παρεμβάσεων εφαρμόστηκε η στρατηγική της προσληπτικής χρήσης του λεξικού. Όμως, και αυτή η στρατηγική δεν μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλες τις λέξεις, καθώς οι ορισμοί των λεξικών για ορισμένες λέξεις δεν ήταν σαφείς και ακριβείς ή δεν ήταν κατάλληλοι για το επίπεδο των μαθητών/τριών, σύμφωνα με την κρίση της ερευνήτριας-εκπαιδευτικού. Για αυτόν τον λόγο, πριν από οποιαδήποτε εφαρμογή στρατηγικής, ελέγχθηκαν οι σημασίες των λέξεων του δείγματος σε 2 διαφορετικά λεξικά, και

επιλέχθηκε κάθε φορά το λεξικό που περιλάμβανε τον καταλληλότερο, για το υπόβαθρο του δείγματος, ορισμό. Υπήρξαν και περιπτώσεις στις οποίες ούτε το λεξικό, αλλά ούτε και κάποια άλλη στρατηγική μπορούσαν να καλύψουν τη σημασία της λέξης κατάλληλα, ώστε να γίνει κατανοητή από το δείγμα. Σε αυτές τις περιπτώσεις σχεδιάστηκαν καταστατικοί ορισμοί με παραδείγματα, οι οποίοι ανταποκρίνονταν στο μαθησιακό υπόβαθρο του δείγματος, κατά την κρίση της ερευνήτριας.

4.2. Αξιολόγηση Υλοποίησης Λεξιλογικών Παρεμβάσεων

Κατά την διαδικασία της υλοποίησης παρατηρήθηκε ότι είναι πολύ πιθανό κάποιες εφαρμογές στρατηγικών να μην λειτουργήσουν. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε λάθος σχεδιασμό/λανθασμένη επιλογή στρατηγικής, στο μαθησιακό υπόβαθρο των μαθητών/τριών, στον τρόπο με τον οποίο έχουν συνηθίσει τα παιδιά να εργάζονται ή ακόμα και στο βαθμό δυσκολίας που έχει η εφαρμογή κάθε στρατηγικής. Στην παρούσα έρευνα, οι μαθητές/τριες που αποτέλεσαν το δείγμα δυσκολεύτηκαν αρκετά στην εφαρμογή της διατύπωσης υποθέσεων για τη σημασία της λέξης με βάση τα συμφραζόμενα. Και στις δύο εφαρμογές που υλοποιήθηκαν, η διαδικασία σταμάτησε και η παρέμβαση χρειάστηκε να αναδιαμορφωθεί. Αυτό συνέβη, πιθανόν, λόγω της απειρίας του δείγματος πάνω στην εφαρμογή της συγκεκριμένης στρατηγικής, αλλά και λόγω του χαμηλού μαθησιακού υποβάθρου, καθώς δυσκολεύονται να επεξεργαστούν πολλές πληροφορίες ταυτόχρονα. Όσον αφορά την παρέμβαση της λέξης οικουμενικός, ο αρχικός σχεδιασμός αποδείχθηκε άστοχος, καθώς το αρχικό διάγραμμα αποπροσανατόλισε το δείγμα από την σημασία της λέξης.

Παρόλα αυτά, μετά την ολοκλήρωση των λεξιλογικών παρεμβάσεων οι μαθητές/τριες ήταν περισσότερο ενεργοί στην πορεία της διδασκαλίας. Τα παιδιά φάνηκαν να κατανοούν καλύτερα το περιεχόμενό του μαθήματος, σε αντίθεση με τις διδασκαλίες που παρατηρήθηκαν, όπου οι μαθητές/τριες αδυνατούσαν να παρακολουθήσουν την διδασκαλία και προτιμούσαν να ζωγραφίσουν στο βιβλίο τους. Τέλος, όπως αναφέρθηκε στην παρατήρηση, οι μαθητές και οι μαθήτριες ρωτούσαν από μόνοι τους τις σημασίες ορισμένων λέξεων, γεγονός που σημαίνει ότι είχαν την ανάγκη για λεξιλογικές παρεμβάσεις κατά την διάρκεια της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου, ακόμα και αν αυτό δεν αφορούσε το γλωσσικό μάθημα.

4.3. Δυσκολίες Έρευνας

Κατά την διάρκεια της διεξαγωγής της παρούσας έρευνας παρουσιάστηκαν αρκετές δυσκολίες, οι οποίες έπρεπε να αντιμετωπιστούν για την ομαλή διεξαγωγή και την εμφάνιση σαφών αποτελεσμάτων. Πρώτη βασική δυσκολία αποτέλεσε ο μεγάλος όγκος του ακαδημαϊκού λεξιλογίου που εμφανίζεται στο γνωστικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής. Αυτό δυσκόλεψε την ερευνήτρια τόσο στην επιλογή των λέξεων που θα περιλάμβανε η έρευνα, όσο και κατά την υλοποίηση του σχεδιασμού ορισμένων παρεμβάσεων, καθώς το δείγμα αδυνατούσε να κατανοήσει αρκετές παραπάνω λέξεις, από τις επιλεγμένες. Άλλη μία δυσκολία που εμφανίστηκες, αποτελεί ο υψηλός βαθμός δυσκολίας του ακαδημαϊκού λεξιλογίου που περιέχεται στο σχολικό εγχειρίδιο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, καθώς οι βασικές έννοιες του μαθήματος είναι αρκετά περίπλοκες για μαθητές/μαθήτριες της έκτης δημοτικού, πόσο μάλλον για τους μαθητές/μαθήτριες του δείγματος, που τα ελληνικά δεν αποτελούν την μητρική τους γλώσσα. Επομένως, και το μαθησιακό και γλωσσικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών αποτέλεσε άλλη μία πρόκληση για την ερευνήτρια. Αυτό συνέβη, όχι μόνο εξαιτίας του γλωσσικού υποβάθρου ενός μεγάλου ποσοστού του δείγματος, αλλά και λόγω του χαμηλού μαθησιακού υποβάθρου των μαθητών/τριών, αφού υπήρχαν αρκετά μαθησιακά κενά. Τέλος, δυσκολία υπήρξε και στη διαχείριση του χρονικού διαστήματος της διεξαγωγής της έρευνας, αφού για την υλοποίηση των παρεμβάσεων υπήρχαν μόνο δύο διδακτικές ώρες διαθέσιμες. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και τον λόγο για την μικρή έκταση της υλοποίησης των παρεμβάσεων.

Συμπεράσματα

Από τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας συμπεραίνεται ότι οι λεξιλογικές παρεμβάσεις επηρέασαν σημαντικά την επίδοση και τον βαθμό συμμετοχής των μαθητών/τριών στην πορεία της διδασκαλίας. Παρόλα αυτά, οι παρεμβάσεις πρέπει να σχεδιάζονται σύμφωνα με τις ανάγκες των εκάστοτε μαθητών/τριών, ώστε να μπορέσουν να είναι λειτουργικές και να γίνονται πλήρως κατανοητές οι σημασίες. Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό, ότι είναι πολύ πιθανό, ο αρχικός σχεδιασμός κάποιων παρεμβάσεων να μην λειτουργήσει και να χρειαστεί αναδιαμόρφωση της παρέμβασης ή και εφαρμογή κάποιας διαφορετικής στρατηγικής. Επιπλέον, γίνεται κατανοητό ότι ορισμένες λεξιλογικές παρεμβάσεις απαιτούν περισσότερο χρόνο και μπορεί αυτό να μην υπόκειται στα ρεαλιστικά χρονικά δεδομένα του σχολείου. Ίσως να θεωρηθεί περισσότερο ρεαλιστικό, ο/η εκπαιδευτικός να δίνει απλά τον ορισμό των λέξεων χωρίς περεταίρω συζήτηση. Όμως, με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά δεν επεξεργάζονται τις σημασίες, με αποτέλεσμα να μην τις συγκρατούν και να μην εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους. Όπως συμπεραίνεται, η λεξιλογική ενίσχυση στο τέλος αποδεικνύεται επένδυση χρόνου, καθώς τα παιδιά κατανοούν πολύ περισσότερο και πολύ πιο εύκολα το περιεχόμενο του γνωστικού αντικειμένου, όταν γνωρίζουν τη σημασία του λεξιλογίου και των εννοιών που το πλαισιώσουν. Επομένως, οι μαθητές/μαθήτριες αντιλαμβάνονται καλύτερα το περιεχόμενο ενός γνωστικού αντικειμένου μετά από τις λεξιλογικές παρεμβάσεις. Άρα, η λεξιλογική παρέμβαση συμβάλλει όχι μόνο στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών/τριών, αλλά και στην πλήρη κατανόηση ενός γνωστικού αντικειμένου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αβραάμ, Ε. (2020). *Ανάπτυξη της ακαδημαϊκής δεξιότητας των μαθητών με την Ελληνική γλώσσα ως Γ2 μέσω της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας της Α' Γυμνασίου: Διδακτικές Προτάσεις*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Αγιοβλασίτη Α. (2021). *Η Λογοτεχνία ως εργαλείο για την καλλιέργεια του ακαδημαϊκού λόγου των μαθητών στην ελληνική ως μητρική και ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα στο γυμνάσιο.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά., Βλέτση, Ε. & Μητσιάκη, Μ. (2014). *Η ενίσχυση της λεξιλογικής ικανότητας στη γλωσσική διδασκαλία.* Στο Κατσαρού, Ε. & Λιακοπούλου, Μ. (επιμ.), *Θέματα διδασκαλίας και αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο.* Ενότητα β'. Επιμορφωτικό υλικό. Πρόγραμμα ΕΣΠΑ «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών», Θεσσαλονίκη.

Δημητριάδου, Π. (2020). *Ανάπτυξη της ακαδημαϊκής γλωσσικής ικανότητας σε μαθητές Γυμνασίου, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.* Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ευθυμίου, Α. (2013). *Η Διδασκαλία του Λεξιλογίου στο Δημοτικό Σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Ζάγκα, Ε. (2004). *Η συμβολή των μαθημάτων ειδικότητας στη γλωσσική αγωγή: η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας με έμφαση στο περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του Αναλυτικού Προγράμματος.* Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στο: https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14868#page/18/mode/2up

Ζάγκα, Ε. (2007). *Στρατηγικές εκμάθησης λεξιλογίου κατά τη διδασκαλία της ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας*. Στο Γ.Δ. Καψάλης & Α.Ν. Κατσίκης (επιμ.), *Πρακτικά Πανελλήνιου συνεδρίου, Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας.* (σσ. 1204-1211). (17-20 Μαΐου 2007). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Ζάγκα, Ε. (2014). *Η ανάπτυξη ακαδημαϊκών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης θεωρητικό πλαίσιο και διδακτικές εφαρμογές.* Στο Ε. Κατσαρού & Μ. Λιακοπούλου (Επιμ.), *Θέματα διδασκαλίας και αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο: Επιμορφωτικό υλικό*. (σσ. 18-43). Θεσσαλονίκη: ΥΠΑΙ.Θ.

Ηλιοπούλου, Κ. & Πλουσίου, Μ. (2022). *Η αξιοποίηση του λεξικού κατά τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας: θεωρητικές αρχές και ενδεικτική εφαρμογή.* Πρακτικά εργασιών 6ου Πανελλήνιου Συνεδρίου, *Εκπαίδευση και Πολιτισμός στον 21ο αιώνα*. (23-25 Απριλίου 202). Αθήνα

Θώμου, Π. (2022). *Λεξιλογικά Ζητήματα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας: Θεωρία και Εφαρμογές.* Αθήνα: Πεδίο

Κουτσογιάννης, Δ. & Τσοκαλίδου, Ρ. (2008). *Διγλωσσία και γλωσσική εκπαίδευση: Αρχές σχεδιασμού μιας παρέμβασης*. Στο Ζ. Παπαναούμ (Επιμ.), *Ημερίδα, Διδασκαλία και Μάθηση στο Πολυπολιτισμικό Σχολείο: Διδακτικές Προσεγγίσεις και Εκπαιδευτικό Υλικό.* (10-11 Δεκεμβρίου 2007). (σσ. 69-78). Θεσσαλονίκη: Λιθογραφία.

Λυκάκη, Ε. (2020). *Κατάκτηση και διδασκαλία ακαδημαϊκού λεξιλογίου σε δίγλωσσους μαθητές Γυμνασίου.* Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περακάκη Μ. (2017). *Η ανάπτυξη του ακαδημαϊκού λεξιλογίου των δίγλωσσων μαθητών μέσα από τη διδασκαλία των Κοινωνικών Σπουδών.* Διπλωματική εργασία ειδίκευσης. Ρέθυμνο: ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Χατζηδάκη, Α. (2014). *Η ανάπτυξη της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας μέσα στις συμβατικές σχολικές τάξεις.* Στο Ε. Κατσαρού & Μ. Λιακοπούλου (Επιμ.), *Θέματα διδασκαλίας και αγωγής στο πολυπολιτισμικό σχολείο: Επιμορφωτικό υλικό* (σσ. 291-310). Θεσσαλονίκη: Υ ΠΑΙ. Θ.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Beck, I.L., McKeown, M.G. & Kucan, L. (2005), *Choosing words to teach*. In E. H. Hiebert & M. L. Kamil (Eds.), *Teaching and Learning Vocabulary: Bringing Research to Practice.* (pp. 209-222). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates

E. H. Hiebert & M. L. Kamil. (2005). *Teaching and Learning Vocabulary: Bringing Research to Practice.* London: Lawrence Erlbaum Associates

Miressa Amenu T. (2017). *An Assessment of the Practice of Vocabulary Teaching Strategies in EFL Classes: Kellem Secondary School Grade 9 and 10 English*. Teachers in Focus. International Journal of Scientific and Research Publications, Volume 7, Issue 7.

S. A. Stahl, W. E. Nagy. (2006). *Teaching Word Meanings*. London: Lawrence Erlbaum Associates

Zachari, E. (2018). *Enhancing Motivation and Performance on Vocabulary through moodle gaming in a Greek state primary school*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Πηγές

(Τελευταία Πρόσβαση στις παρακάτω Πηγές: 19/06/23)

Σχολικά Βιβλία

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Στ' Δημοτικού (Βιβλίο Μαθητή)
Διαθέσιμο στο: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2348/Koinoniki-kai-Politiki-Agogi_ST-Dimotikou_html-apli/
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Στ' Δημοτικού (Βιβλίο Δασκάλου)
Διαθέσιμο στο: http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/4892

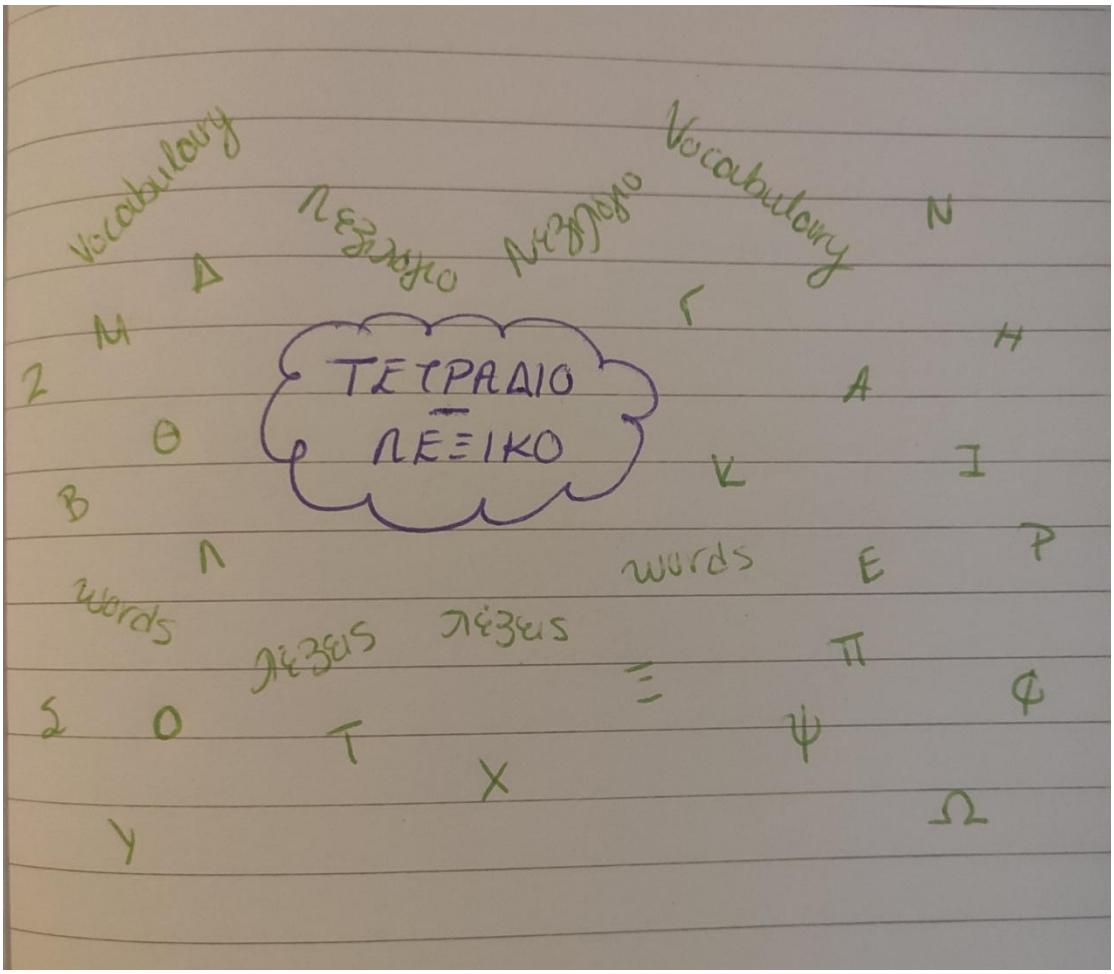
Λεξικά

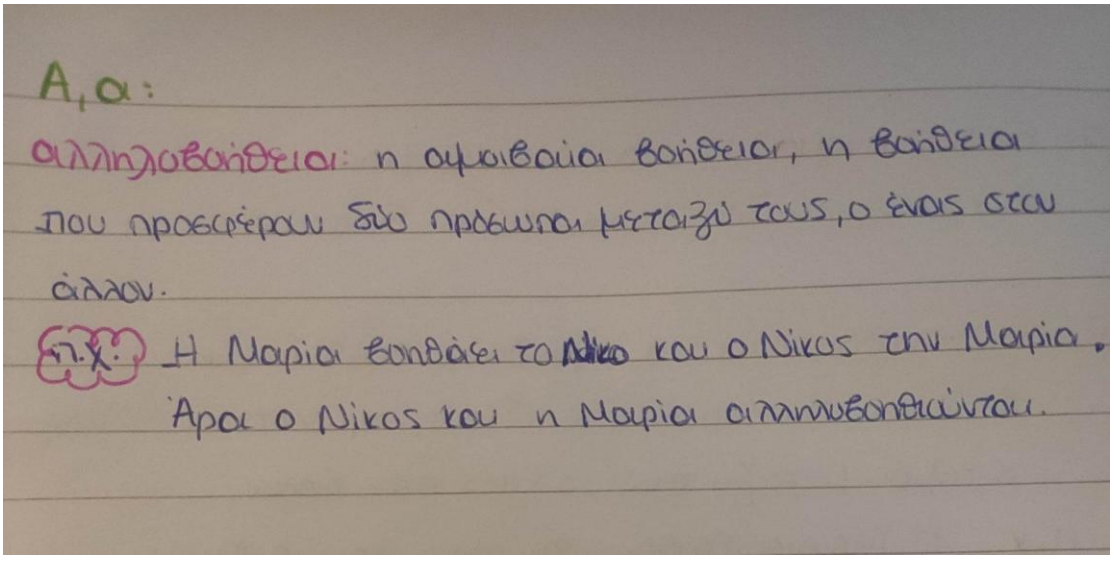
Λεξικό της κοινής νεοελληνικής – Η ΠΥΛΗ για την ελληνική γλώσσα
Διαθέσιμο στο:https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/
Μικρό Ελληνικό Λεξικό, ΦΥΤΡΑΚΗ, (Ορθογραφικό-Ερμηνευτικό-Ετυμολογικό, Συνώνυμα-Αντώνυμα, Φράσεις και Παραδείγματα από τη Λογοτεχνία)

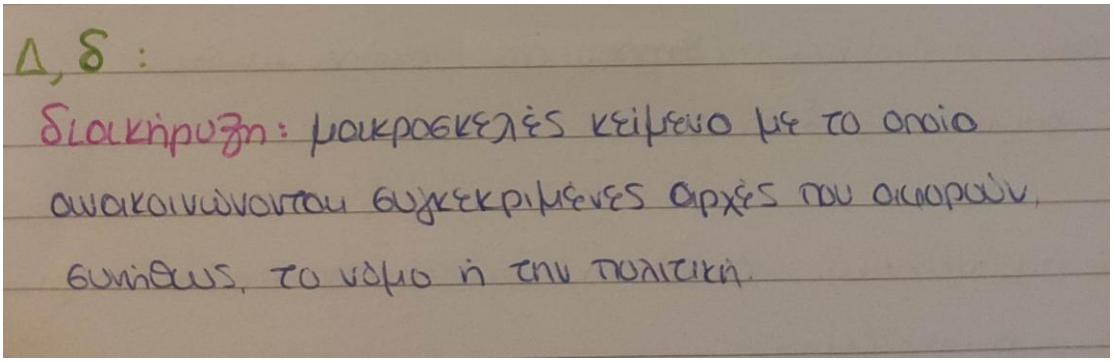
Άλλες
Διεθνής Αμνηστία: https://www.amnesty.gr/
Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών: https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c10af9a2
Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf

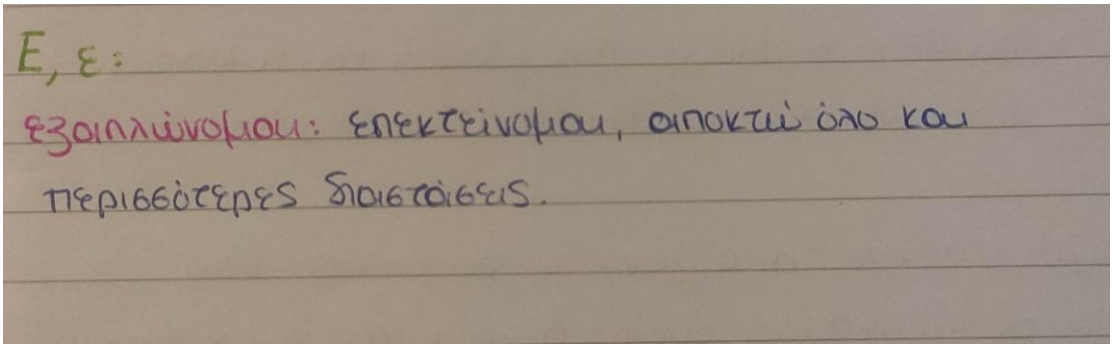
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

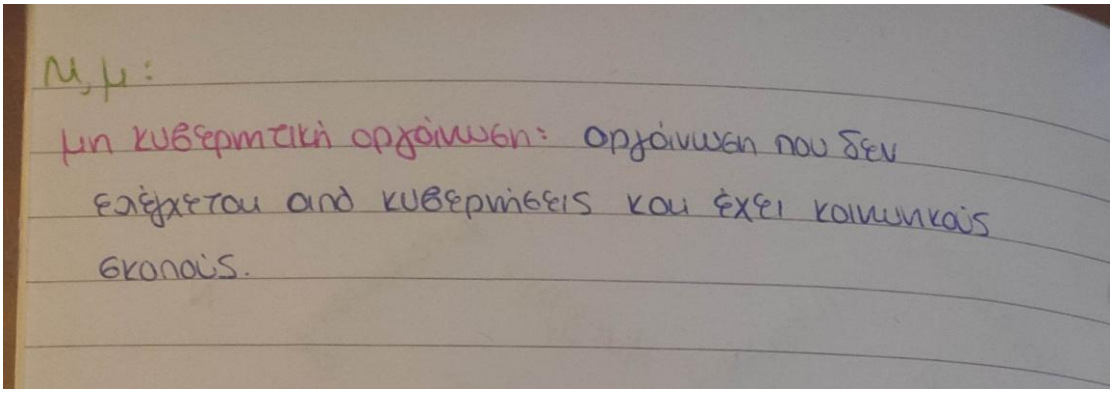
Λεξικό Υλοποιημένων Παρεμβάσεων που έφτιαξαν οι μαθητές και οι μαθήτριες του δείγματος.

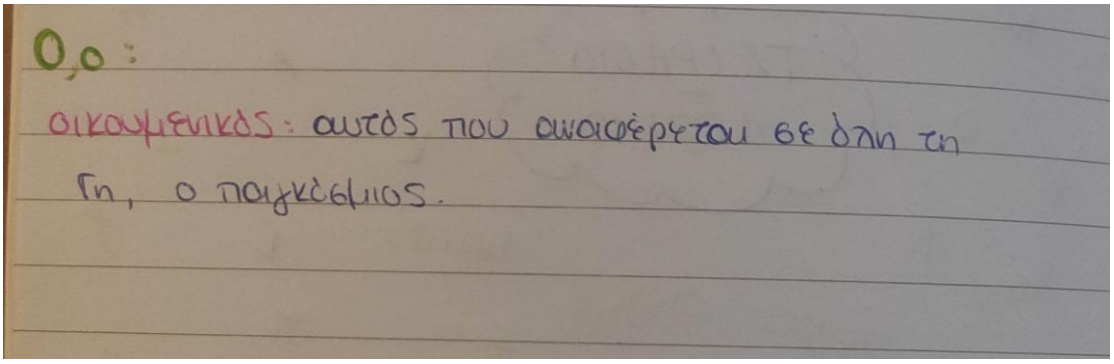

Δ, δ :
διακήρυξη: μακροσκελές κείμενο με το οποίο
ανακοινώνονται συγκεκριμένες αρχές που αφορούν,
συνήθως, το νόμο ή την πολιτική.

Ε, ε:
εξαπλώνομαι: επεκτείνομαι, αποκτώ όλο και
περισσότερες διαστάσεις.

Μ, μ:
μη κυβερνητική οργάνωση: οργάνωση που δεν
εξαρτάται από κυβερνήσεις και έχει κοινωνικούς
σκοπούς.

Ο, ο :
οικουμενικός: αυτός που αναφέρεται σε όλη τη
γη, ο παγκόσμιος.

Ενότητες Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

1ο Κεφάλαιο

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Παγκόσμια προβλήματα

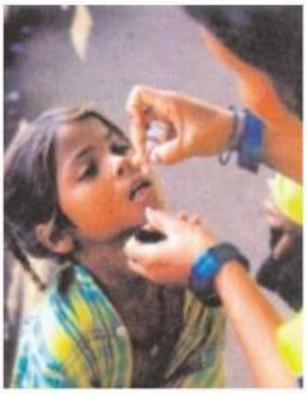
❖ Παρατηρούμε τις παρακάτω φωτογραφίες και συζητάμε για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν συνάνθρωποί μας σε όλον τον πλανήτη:

φωτ. 1.1 *Έλλειψη πόσιμου νερού*

φωτ. 1.2 *Πρόσφυγες-Προσφυγιά*

φωτ. 1.3 *Έλλειψη ιατρικής περίθαλψης*

φωτ. 1.4 *Πείνα*

φωτ. 1.5 *Πόλεμος*

Τα τελευταία χρόνια ανησυχούμε όλο και περισσότερο για προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Ορισμένα από αυτά είναι:

α. Οι **πόλεμοι** και οι **συγκρούσεις** μεταξύ των κρατών.
β. Η **ρύπανση του περιβάλλοντος** που εξαπλώνεται σε όλο τον πλανήτη.
γ. Οι **κλιματικές αλλαγές** και η επιτάχυνση του ρυθμού με τον οποίο λιώνουν οι πάγοι στους πόλους.
δ. Η **φτώχεια,** η **έλλειψη τροφής, νερού, στέγης, εργασίας**.
ε. Οι **επιδημικές ασθένειες** που αφανίζουν πολλούς ανθρώπους.
στ. Ο **ρατσισμός** που οδηγεί σε συγκρούσεις.
ζ. Τα **ναρκωτικά** που σκοτώνουν καθημερινά πολλούς, κυρίως νέους ανθρώπους.

Ποιες ενέργειες του ανθρώπου νομίζεις ότι δημιουργούν τα παγκόσμια προβλήματα;

2ο Κεφάλαιο

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο ρόλος των Διεθνών Οργανισμών

Κάθε κράτος οφείλει να παρέχει στους πολίτες του **ασφάλεια** και **προστασία**. Σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου τα κράτη να διασφαλίσουν τη διαρκή αλληλοβοήθεια και συνεργασία μεταξύ τους, έχουν θεσπίσει **Διεθνείς Οργανισμούς**. Κύριο έργο των οργανισμών αυτών είναι να διαφυλάξουν τη διεθνή **ειρήνη** και **ασφάλεια**, να βοηθήσουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των φτωχών κρατών και να προστατεύσουν τα δικαιώματα των ανθρώπων.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Άρθρο 1

Οι σκοποί των Ηνωμένων Εθνών είναι:

1. Να διατηρούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια [...]
2. Να αναπτύσσουν ανάμεσα στα έθνη φιλικές σχέσεις που θα βασίζονται στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών και να παίρνουν άλλα μέτρα κατάλληλα για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης.
3. Να επιτυγχάνουν διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσης, και για την ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας. [...]

Πηγή:http://www.ysun-greece.org/files/2007_pics/UN_charter_greek.pdf

actionaid

Η Action Aid είναι μια διεθνής οργάνωση που αγωνίζεται για έναν καλύτερο κόσμο, έναν κόσμο χωρίς φτώχεια! Χάρη στη δράση της Action Aid, εκατομμύρια παιδιά και ενήλικες έχουν αρχίσει να αλλάζουν τη ζωή τους αποκτώντας νερό, τροφή, ασφάλεια, εκπαίδευση και υγεία!

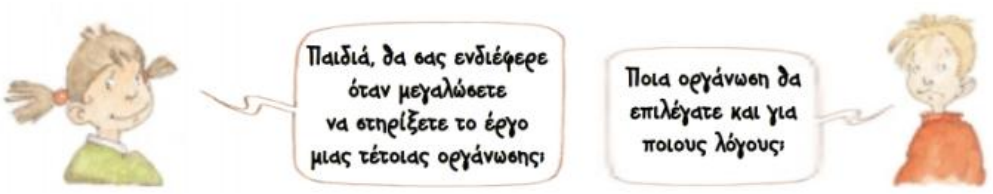

Πηγή: http://www.actionaid.gr

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η **Greenpeace** είναι μια διεθνής, μη κυβερνητική οργάνωση, με έδρα το Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Ιδρύθηκε το 1971, έχει γραφεία σε 27 χώρες και 5.000.000 υποστηρικτές σε 158 χώρες. Σκοπός της είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

- Μαθαίνω περισσότερα για την Greenpeace στην ιστοσελίδα *www.greenpeace.org*.

- Γράφω για την οργάνωση που επέλεξα:

1ο Κεφάλαιο

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η **Διεθνής Αμνηστία** είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση που υποστηρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα μέλη της παρά τη διαφορετική τους προέλευση και τις πεποιθήσεις, υπηρετούν έναν κοινό στόχο: όλοι οι άνθρωποι να ζουν με αξιοπρέπεια, ελεύθεροι και πραγματικά ασφαλείς.
Η Διεθνής Αμνηστία συμβάλλει στην προστασία των ανθρώπων ολόκληρου του κόσμου αποκαλύπτοντας τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσπαθώντας να τις εξαλείψει.

Ανοίγω την ιστοσελίδα http://www.amnesty.org.gr, διαβάζω περισσότερα για το έργο της Διεθνούς Αμνηστίας και μαθαίνω για τις δράσεις των σχολείων.

ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ...

*Η **Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** έχει ως στόχο να κατοχυρώσει ανθρώπινα δικαιώματα όπως το δικαίωμα της ζωής, της αξιοπρέπειας, της ασφάλειας, της ελευθερίας, της μόρφωσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η **Διεθνής Αμνηστία** είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση που συμβάλλει στην προστασία ανθρώπων ολόκληρου του κόσμου. Τα μέλη και οι υποστηρικτές της αγωνίζονται όχι μόνο για την πρόληψη αλλά και την αποκάλυψη της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαμαρτύρονται δημόσια για να σταματήσουν οι παραβιάσεις. Το **Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο** προστατεύει τους αμάχους, τους ασθενείς, τους αιχμαλώτους πολέμου και γενικά όλους, όσοι δεν λαμβάνουν μέρος σε πολεμικές συγκρούσεις και απαγορεύει τη χρήση χημικών ή βιολογικών όπλων.*

2ο Κεφάλαιο

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Τα δικαιώματα του παιδιού

*Όπως οι μεγάλοι, έτσι και τα παιδιά έχουν δικαιώματα που προστατεύονται από τη **Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού** (Unicef). Η Σύμβαση περιλαμβάνει 54 άρθρα, τέθηκε σε ισχύ από το έτος 1990 και την έχουν υπογράψει σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου. Τα κυριότερα δικαιώματα των παιδιών είναι:*

*α. Το δικαίωμα για **ζωή**, δηλαδή για στέγη, φαγητό και γιατρό αν αρρωστήσουν.*

*β. Το δικαίωμα να είναι **ασφαλή**, δηλαδή να μην τα κακοποιούν, να μην τα αμελούν, να μην τα εκμεταλλεύονται.*

*γ. Το δικαίωμα για **εκπαίδευση** και **παιχνίδι**.*

*δ. Το δικαίωμα να **σκέφτονται** και να **εκφράζουν ελεύθερα** τη **γνώμη** τους.*

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ • ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μαθαίνουμε για τους υπερασπιστές των παιδιών:

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι μια Ανεξάρτητη Αρχή, λειτουργεί δηλαδή με βάση κανόνες που ορίζει η ίδια η Αρχή και ελέγχεται μόνο από τη Βουλή των Ελλήνων. Δημιουργήθηκε το 1997 για να προστατεύει τα δικαιώματα όλων των πολιτών. Κάθε πολίτης, ανεξάρτητα από την εθνικότητά του, μπορεί να απευθυνθεί στο Συνήγορο αν αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα με δημόσια υπηρεσία στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Οι υπηρεσίες του είναι δωρεάν.